

AVRUPA TOPLULUKLARI KOMİSYONU

Brüksel, 9 Kasım 2005
COM(2005)561

KOMİSYON BİLDİRİMİ

2005 genişleme stratejisi kağıdı

1. AB’NİN GENİŞLEME POLİTİKASI

Genişleme AB’nin en etkili politika araçlarından birisidir. AB’nin çekim gücü , Merkezi ve Doğu Avrupa’nın, komünist rejimlerden çağdaş, iyi işleyen demokrasilere dönüşmesine yardımcı olmuştur. Bu, daha yakın zamanda, Türkiye, Hırvatistan ve Batı Balkanlarda büyük önemi haiz reformlara esin kaynağı olmuştur. İstikrarlı bir demokrasi ve zengin bir pazar ekonomisi olan komşulara sahip olmak tüm Avrupa vatandaşlarının yararınadır. AB’nin, barış, istikrar, refah, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü Avrupa sathına yayan ve dikkatlice idare edilen bir genişleme sürecini temin etmesi hayati önemi haizdir.

Kuşaklar boyu süren bölünmüşlük ve anlaşmazlıklardan sonra AB barışçıl yollarla birleşik bir Avrupa yaratmaktadır. 2004 yılında 10 yeni üye katılmış ve 2005 Nisan ayında AB Bulgaristan ve Romanya ile katılım antlaşmaları imzalamıştır. Ekim 2005’de Birlik Türkiye ve Hırvatistan ile katılım müzakerelerini, Sırbistan ve Karadağ ile ise İstikrar ve Ortaklık Anlaşması müzakerelerini başlatmıştır. Bu gelişmelerin her biri ülkelerin ilgili şartları karşılamadaki ilerlemeleriyle meşruiyet kazanmıştır.

Batı Balkanlar AB için özel bir zorluk arz etmektedir. Genişleme politikasının, dönüştürme gücünü devletlerin zayıf ve toplumların bölünmüş olduğu bir bölgede göstermesi gerekmektedir. Nihayetinde AB ile muhtemel bütünleşmeye ilişkin inandırıcı bir siyasi perspektif sunulması reformların sürmesini sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, sözkonusu ülkelerin ancak kriterleri tam olarak karşıladıkları zaman üye olabilecekleri de aynı derecede açıktır.

Genişleme politikası Avrupa Birliği Antlaşmasının 49uncu maddesinde tanımlanmaktadır. Buna göre, AB’nin temel siyasi demokratik ilkelerine saygı gösteren herhangi bir Avrupa Devleti Birliğe üyelik başvurusunda bulunabilir.¹ AB, katılım için siyasi ve ekonomik kriterlerin yanısıra üyelik yükümlülükleri ile AB mevzuatı ile politikalarının uygulanmasını ve takibini sağlayabilecek idari kapasiteye ilişkin kriterler belirlemiştir.² Komisyonun genişlemeye yaklaşımının üç temel ilkesi pekiştirme, koşulluluk ve iletişimdir.

AB’nin genişlemeye ilişkin taahhütlerinin pekiştirilmesi

Genişleme her zaman Avrupa projesinin temel bir parçası olmuştur. AB kendi kıtasında ve ötesinde güvenlik, istikrar ve refahın sağlanması konusundaki sorumluluklarından vazgeçemez. AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının aldıkları kararlar uyarınca mevcut genişlemenin gündeminde Balkanlar ve Türkiye yer almaktadır. Avrupa perspektifi bu ülkelerde son yıllarda sağlanan kaydadeğer gelişmelerin itici gücü olmuştur, fakat reform süreci hala kırılgandır. AB’nin merkezi rol oynayacağı Kosova’nın statüsünün belirlenmesi gibi önemli sorunlar çözüm beklemektedir.

Komisyon dikkatlice idare edilen bir katılım sürecinin Avrupa projesine olumlu katkıda bulunduğu kanısındadır. İyi işleyen bir Birlik hem mevcut hem de müstakbel üyelerin çıkarınadır. Avrupa entegrasyonunun ivmesi korunurken Birliğin yeni üyeleri hazmetme

¹ Avrupa Birliği Antlaşmasının 49’uncu ve 6’ncı maddeleri.

² 1993 Kopenhag ve 1995 Madrid AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirveleri sonuç bildirgelerinde ifade edildiği şekilde.

kapasitesinin gözönünde bulundurulması hem Birliğin hem de aday ülkelerin ortak çıkarına olan önemli bir husustur.³

Görünürde aynı anda büyük bir grup ülkeyi kapsayan genişlemeler yoktur. Türkiye ile katılım müzakereleri uzun vadeli bir süreçtir. Batı Balkanlar, AB yolunda değişik aşamalarda bulunan daha küçük ülkeleri içermektedir. Gelecekteki genişlemelerin hızı, yeni üyelerin kolay bir şekilde hazmedilmesini sağlamak için, her bir ülkenin sıkı standartları karşılamadaki performansına bağlı olacaktır.

Genişleme hızı AB'nin hazmetme kapasitesini gözönünde bulundurmalıdır. Genişleme, ortak ilkelere, politikalara ve kurumlara dayanan bir projenin paylaşımı ile ilgilidir. Birlik, kurumları arasında adil bir dengeye göre hareket edecek ve karar verecek şekilde kapasitesini sürdürmeyi temin etmeli; bütçe sınırlarına saygı göstermeli; iyi işleyen ortak politikalar uygulamalı ve bunların amaçlarına erişmelidir.

30 yıldan uzun bir dönemde, AB çok çeşitli ülke gruplarını başarıyla hazmetmiştir. Politikalarını ve kurumlarını geliştirmek suretiyle, Birlik yeni şartlara - diktatörlüklerin çöküşü, komünizmin yıkılışı ve küreselleşmenin yükselişi gibi - olumlu yanıt vermeyi başarmıştır. Bu süreçte genişlemenin başarılı bir araç olduğu kanıtlanmıştır.

Adil ve titiz koşulluluk uygulamak

AB kriterlerinin yerine getirilmesini talep etmekte titiz davranmalı, ancak ilerlemeyi ödüllendirmekte de aynı derecede adil olmalıdır. Arzulu ülkeler, bulundukları safhanın şartlarını yerine getirdikleri takdirde, sürecin bir aşamasından diğerine ilerleyebilirler. Bununla birlikte, AB'nin temel ilkelerinin sürekli ve ısrarlı olarak ihlal edilmesi veya bir ülkenin herhangi bir aşamada vazgeçilmez koşulları yerine getirmekte başarısız olması durumunda, Komisyon ilerlemenin askıya alınmasını tavsiye etmeye hazırdır. Söz konusu koşullar Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile işbirliğini de içermektedir.

AB, aday ülkelerin, katılımlarından önce tüm koşulları yerine getirmelerini talep etmekte kararlı kalacaktır. Komisyon yeterli uygulama ve takibi sağlamak üzere ülkelere yardımcı olacak ve ilerlemelerini izleyecektir.

Hem Balkanlarda hem Türkiye'de, reformların teşvik edilmesinde koşulluluğun etkinliği, en sonunda Birlik ile bütünleşmeye yönelik güvenilir bir siyasi perspektifin sürdürülmesine bağlıdır. Aday ülkeler, AB kendilerini desteklediği, kendileri ile çalıştığı ve sözlerini tuttuğu takdirde, cesur ve sıklıkla sancılı reformlar için kamu desteğini en iyi şekilde almaya devam edebilir.

Birlik ile ilişkilerde bir sonraki aşamaya geçme perspektifi, ülkelerin kendilerini dönüştürmeleri ve AB standartlarını ve değerlerini benimsemeleri için güçlü bir teşviktir. Üyeliğe doğru giden yol, katılımın birçok yıl uzakta olduğu durumlarda dahi, kendi içinde değer taşımaktadır. Bu yolculuk çoğunlukla zordur, dolayısıyla AB'nin süreç boyunca müdahil olması ve sürecin sonuçlanması hususunda kararlı olması zorunludur. Bu kağıt Batı Balkan ülkelerinin Avrupa perspektifinin gerçekleştirilmesine dair yol haritasının çerçevesini aşağıda çizmekte, aşamaları ve her bir aşamaya dair şartları belirlemektedir.

³ Haziran 1993 Kopenhag AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde ortaya konulduğu şekilde.

Genişleme Siyasetini İletmek

Genişleme politikasının sürdürülmesi için geniş halk desteği sağlamak elzemdir. Komisyon AB vatandaşlarının genelde Avrupa bütünleşmesi, özelde ise genişleme konusundaki endişelerinden haberdardır. AB'nin katılım sürecinin amaçları ve zorlukları ile ülkelerle ne şekilde ilgilendiği daha iyi ifade etmesi gerekmektedir. Bu, halkın küreselleşmenin zorlukları ve Avrupa'nın geleceğine ilişkin endişeleri bağlamında özel önem taşımaktadır. Birlik vatandaşlarının endişelerine doğrudan yanıt vermelidir. Özellikle nesnel koşullara ve gerçekçi taahhütlere dayanan müstakbel katılımlar için sarıh bir strateji sunmalıdır. Önceki genişlemelerin daha iyi anlatılması müstakbel katılımlara destek sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır.

Son genişleme kayda değer bir başarıdır. 1 Mayıs 2004'ten önce AB tarihinin en büyük genişlemesinin kurumsal kilitlenme ve kitlesel işçi göçü gibi büyük sorunlara yol açacağı yaygın bir şekilde tahmin edilmekteydi. Ancak ayarlamalar sınırlı ve idare edilebilir olmuştur. Yirmi beş üye ülke kurumlara tam olarak katılmaktadır. Kendi ülkeleri dışında çalışan AB vatandaşları işgücü piyasasını açan üye ülkelere olumlu ekonomik katkı sağlamışlardır.

Ancak bu başarı iyi bir biçimde anlatılamamıştır. Bu, koordine edilmiş ortak bir cevap gerektirmektedir. Üye ülkeler oybirliğiyle kararlaştırdıkları politikaları açıklamak ve savunmak sorumluluğunu üstlenmelidirler. Komisyon çeşitli yolları kullanarak ve genişleme politikasını anlatmak ve yanlış anlamaları kanıtlarla çürütmek suretiyle bu çabaları tamamlamalıdır. Komisyon geçmiş ve gelecek genişlemeler hakkında daha iyi bilgilendirilmiş bir tartışmayı teşvik etmek için politikacılar, medya mensupları, akademi ve iş çevreleri ve sosyal ortaklarla diyaloga girmeye çalışacaktır. Komisyonun iletişim stratejisinin hayati bir parçası, karşılıklı anlayışın iyileştirilmesi, endişelerin giderilmesi ve yüksek kaliteli bir tartışmayı teşvik etmek için AB ve aday ülkelerdeki sivil toplum bağlarının güçlendirilmesini amaçlayan sivil toplum diyalogudur.⁴

Bu belge, aday ülkeler, Türkiye ve Hırvatistan ile Batı Balkanlar'daki potansiyel adayları ele almaktadır.⁵ Her ülke hakkındaki ayrıntılı İlerleme Raporları bu belgeyle birlikte yayımlanmaktadır. Ancak, Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya'ya ilişkin analiz bu ülkenin AB üyeliğine başvurusuna dair Görüşe dahil edilmiş olup 9 Kasım'da verilmiştir.

⁴ Bakınız Komisyonun AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu Hakkındaki Bildirimi (COM (2005)290

⁵ Komisyon Bulgaristan ve Romanya'nın ilerlemesine ilişkin olarak 25 Ekim 2005 tarihinde rapor vermiştir. Komisyon tebliği COM(2005)534

2. TÜRKİYE VE HIRVATİSTAN

2.1. Türkiye tarafından gerçekleştirilen ilerlemeler

Türkiye’de siyasi geçiş dönemi devam etmekte ve bu ülke Kopenhag siyasi kriterlerini yeterli bir şekilde yerine getirmeyi sürdürmektedir. Önemli yasal reformlar yürürlüğe girmiş olup, bunlar, özellikle yargı alanında olmak üzere, hukuk sisteminde yapısal değişimlerin yolunu açmalıdır. Ancak, değişimin hızı 2005’te yavaşlamıştır ve reformların uygulanması yer yer farklılık göstermektedir. İnsan hakları ihlalleri azalmasına rağmen, görülmeye devam etmektedir ve halen yürürlükte olan mevzuatın uygulanmasına ve belirli alanlarda daha ileri yasal girişimlerin yapılmasına ivedilikle ihtiyaç duyulmaktadır. Temel özgürlüklere ve başta ifade özgürlüğü, kadın hakları, dini özgürlükler, sendikal haklar, kültürel haklar olmak üzere insan hakları ile işkence ve kötü muameleyle mücadelenin güçlendirilmesi alanlarında önemli ölçüde ilave çabalara ihtiyaç vardır. Türkiye özellikle, reform sürecini tüm kamu kurumlarının çalışmalarıyla daha iyi bütünleştirmelidir. Türkiye’nin ilave siyasi reformlara ilişkin taahhütleri, kökenlerine bakılmaksızın tüm Türk vatandaşlarının faydasına olacak şekilde somut başarılarla dönüştürülmelidir.

Türkiye ekonomik alanda temel bir ilerleme sağlamıştır ve istikrar ve reform alanında yakın zamanda elde ettiği başarıları devam ettirdiği sürece işleyen bir piyasa ekonomisi olarak görülebilir. İstikrar politikasını devam ettirmesi ve yapısal reformlara ilişkin ilave kararlı adımlar atması halinde, orta vadede Türkiye rekabet baskısı ve Birlik içindeki piyasa güçleriyle baş edebilmelidir.

AB yasal düzeninin (*müktesebat*) kabulü ve uygulanması konusunda, Türkiye’nin uyumlaştırma süreci çeşitli alanlarda ilerleme kaydetmiş olmakla birlikte bir çok alanda erken bir aşamada bulunmaktadır. Tüm alanlarda ilave çalışmaya ihtiyaç vardır; yeni mevzuat *müktesebattan* uzaklaşmamalıdır ve Türk olmayan hizmet sağlayıcılarına ve ürünlerine karşı ayrımcılık veya AB üyesi ülkelere farklı muamele sona erdirilmelidir. Gümrük Birliğinden kaynaklanan taahhütlere uyulmalıdır. İdari ve adli kapasite, ülkede uygulamaya konan AB kurallarının uygulanması için güçlendirilmelidir.

2.2. Hırvatistan tarafından gerçekleştirilen ilerlemeler

Hırvatistan artık üyelik için zorunlu olan siyasi gerekleri karşılamak hususunda büyük bir zorlukla karşı karşıya değildir. Pek çok alanda ilerleme olmuştur, ancak, savaş suçlarının nesnel bir biçimde cezalandırılması da dahil olmak üzere, adli sistemi reformdan geçirmek, yolsuzlukla mücadele etmek, azınlıkların durumunu iyileştirmek ve mültecilerin dönüşünü kolaylaştırmak için hala önemli ölçüde çabaya ihtiyaç vardır. Bölgesel işbirliği alanında, gerek komşu ülkelerle ikili ilişkiler gerek bölgesel girişimler bakımından iyi düzeyde bir ilerleme olmuştur. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile tam işbirliği hususundaki eksiklik, AB’yi 2005 Mart ayı için öngörülen katılım müzakerelerini başlatmadan alıkoymuştur; tam işbirliği şu anda tesis edilmiştir ve bu sürdürülmelidir.

Ekonomik kriterlerle ilgili olarak, Hırvatistan işleyen bir piyasa ekonomisi olarak görülebilir. Hala varolan zayıflıkları ortadan kaldırmak için reform programını uygulamayı sürdürmesi şartıyla, orta vadede AB içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle baş edebilmelidir.

AB yasal düzeninin kabulü ve uygulanması konusunda, Hırvatistan, daha çok mevzuatın uyumlaştırması olmak üzere bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Hırvatistan her alanda mevzuat

uyumunu sürdürmeli, aynı zamanda da *müktesebatın* uygulanması için idari ve adli kapasitesini güçlendirmelidir. Birçok konuda uygulama zayıf ve idari kapasite hala yer yer farklılıklar göstermektedir.

2.3. Katılım stratejisi

Katılım müzakerelerinin yürütülmesi

3 Ekim 2005'te katılım müzakerelerinin açılmasıyla AB'nin Türkiye ve Hırvatistan ile ilişkileri yeni ve tarihi bir döneme girmiştir. Bu bağlamda, AB yükümlülüklerini yerine getirmiştir. Müzakereler iki ülkeye gerekli dönüşümü tamamlamaları ve üyelik için gerekli bütün şartları yerine getirmeleri için kararlılıklarını ve yeteneklerini gösterme fırsatı sunacaktır.

Bu yaz Ankara Antlaşmasına Ek Protokolün imzalanması Türkiye'yle katılım müzakerelerine başlanması için bir önkoşuldu. AB Protokolün uygulanmasını yakından izleyecek ve bunu, taşıma vasıtaları üzerindeki dahil, malların serbest dolaşımı üzerindeki bütün kısıtlamaların kaldırılması başta olmak üzere 2006'da değerlendirecektir.

Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) Başsavcısının Hırvatistan'ın halen tam olarak işbirliği yaptığı değerlendirmesi, Konsey'in katılım müzakerelerinin başlaması kararını almasına yol açmıştır. ICTY ile tam işbirliğinin sürdürülmesi katılım süreci boyunca bir gereklilik olarak kalacaktır. Herhangi bir aşamada ICTY ile işbirliğinin tam olmaması müzakerelerin genel ilerlemesini etkileyecek ve müzakerelerin askıya alınmasına yol açabilecektir.

Müzakereler, Konseyin mutabık olduğu, yöntemi ve rehber ilkeleri sarıh ve titiz müzakere çerçeveleri temelinde yürütülecektir.⁶ Müzakereler ülkelerin kendi özelliklerine dayanacak ve hızı ülkelerin üyelik şartlarını yerine getirmedeki ilerlemesine bağlı olacaktır. Birlik iki ülkenin de siyasi kriterlere tam uyumunu ve müzakereler boyunca daha fazla ilerleme için çalışmalarını beklemektedir. Birliğin temelini oluşturan, özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin ülkelere herhangi biri tarafından ciddi ve devamlı bir biçimde ihlal edilmesi durumunda, katılım müzakereleri askıya alınabilir. Üye ülke olmak için, her iki ülkenin Birliğin Müktesebatını kabul etmesi gerekecektir. Bütün katılım müzakerelerinde olduğu gibi, özel düzenlemeler üzerinde anlaşılabilir.

Birlik, her bir faslın geçici kapatılması ve uygun olduğu yerde açılması için performans kriterleri belirleyecektir. Komisyon, ekonomik alandaki fasıllar için değerlendirilecek performans kriterleri arasında, Türkiye için Gümrük Birliği ve Ek Protokol dahil, ortaklık anlaşmalarından ve işleyen bir Pazar ekonomisi olma kriterinden kaynaklanan Birliğe ve bütün üye devletlere karşı ahdi yükümlülüklerin yerine getirilmesine özel bir dikkat gösterecektir. Daha ileri bir aşamada Komisyon bir aday ülkenin bu yükümlülükleri ya da kriterleri artık yerine getirmediğine karar verirse, ilgili fasıllarda katılım müzakerelerinin askıya alınmasını üye devletlere önerebilecektir.

Müzakerelerin ilk adımı AB Müktesebatının 20 Ekim 2005'te analitik incelemesinin ('tarama' denmektedir) başlatılmasıdır. Tarama, AB kurallarını açıklamak ve her ülkenin müktesebatı kabul ve uygulama planlarını incelemek için Türkiye ve Hırvatistan ve Komisyondan

⁶ Müzakere çerçeve belgeleri <http://europa.eu.int/comm/enlargement/turkey/docs.htm> ve http://europa.eu.int/comm/enlargement/croatia/key_documents.htm adreslerinde yayımlanmaktadır.

uzmanları bir araya getirmektedir. Bütün Müktesebat fasıllarının taramasının 2006 Sonbaharına kadar sürmesi beklenmektedir. Bir fasıl tarandıktan sonra AB, Komisyonun önerisi üzerine sözkonusu faslın müzakereye açılıp açılmayacağına veya açılmasından önce hangi performans kriterlerine ihtiyaç duyulduğuna karar verecektir.

Reformların desteklenmesi

Komisyonun Türkiye stratejisinin ayaklarından biri siyasi reform sürecine aktif destektir. Siyasi kriterlerin düzenli olarak izlenmesi, siyasi kriterler altındaki çeşitli başlıklarda ortaya çıkan problemleri ve konuları ayrıntılı olarak gözden geçirmek için siyasi ve uzman düzeyinde sık sık düzenlenen toplantılarla yoğunlaşmıştır. Müzakerelerin ivmesinin korunması için, çözülmemiş ana sorunların, ilgili müzakere fasıllarında gerekli eylemlerin performans kriteri haline getirilmesi dahil, katılım müzakerelerinin erken safhalarında ele alınması gerekecektir.

Komisyon, özellikle 2005 Şubat'ında yürürlüğe giren İstikrar ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde, Hırvatistan'daki katılım sürecine bağlı siyasi, ekonomik ve diğer reformlara ilişkin sürece aktif destek vermeye devam etmiştir.

Komisyon her iki ülke için İlerleme Raporlarında belirtilen ana öncelikleri yansıtan Katılım Ortaklıklarını önermektedir. Katılım Ortaklıkları, AB'ye doğru ilerleme koşulluluğunu somut eylemlere dönüştürmektedirler. Aynı öncelikler etrafında AB yardım projeleri tasarlanmaktadır.

Aday ülke olduktan sonra, Hırvatistan üç katılım öncesi mali araç için uygun hale gelmiştir: Kurumsal yapılandırma ve ekonomik ve sosyal uyum için Phare, çevre ve taşımacılık altyapıları için ISPA ve tarımsal ve kırsal gelişme için SAPARD. Hırvatistan ayrıca, 2005 ve 2006'da CARDS Bölgesel Programı için uygundur. Katılım öncesi finansman 2005'te 105 milyon Euro ve 2006'da 140 Milyon Euro'ya ulaşmaktadır. Hırvatistan Topluluk Programlarına da başvurabilir.

Türkiye için 2005 yılı katılım öncesi mali yardım programı, toplam tutarı 2005 için 300 milyon Euro'ya, 2006 için 500 milyon Euro'ya ulaşan, bir ulusal program ve ilişkili çoklu-ülke harcama programları, iletişim ve yönetimi içermektedir. 2005 programı için kilit öncelikler, siyasi kriterlere, ekonomik ve sosyal uyuma, kilit alanlarda Müktesebatın uygulanmasına, ve AB – Türkiye siyasi ve kültürel diyaloguna ilişkin AB'nin önceliklerini yansıtmaktadır. Bu, geniş çaplı altyapı yatırımlarının ve 2007'den itibaren yapısal fonlara benzeyen önlemlerin uygulanması için Türkiye'nin hazırlanmasının finansmanını da içermektedir.

3. BATI BALKANLAR

3.1 Arnavutluk, Bosna-Hersek, Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya⁷, Sırbistan ve Karadağ ve Kosova⁸'nin kaydettikleri ilerleme

Siyasi Gelişmeler

Genel itibariyle siyasi durum iyiye doğru gitmekle birlikte kaydadeğer zorluklar mevcuttur. Arnavutluk, Temmuz/Ağustos 2005'te yeni bir hükümete pürüzsüz bir şekilde geçilmesinin de ortaya koyduğu üzere, siyasi bakımdan daha istikrarlıdır. Ancak, yönetimin halen önemli ölçüde iyileşmesi gerekmektedir. Bosna-Hersek Fizibilite Çalışmasının önceliklerinin uygulamaya konmasına ilişkin olarak önemli ilerleme kaydetmiştir, ancak, karmaşık anayasal yapısı karar vermede sıkça tıkanıklığa ve verimsizliğe yol açmaktadır. Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya Ohrid Çerçeve Anlaşmasının uygulanması konusunda güçlü irade sergilemiş ve 2001 yılından bu yana önemli ilerleme kaydederek ülkenin istikrarını güçlendirmiştir. Sırbistan ve Karadağ özellikle yetkinin Devlet Birliği ve Cumhuriyetler arasında paylaşıldığı alanlarda yapısal güçsüzlükler ile eşgüdüm zorluklarından muzdariptirler. Kosova'nın yapıları halen gerçek anlamda demokratik, güvenli ve çok etnili bir toplum oluşturmak için gerekli olan siyasi olgunluktan yoksundur.

Demokratik kurumların işleminde genelde gelişme kaydedilmektedir. Ülkelerin seçimlerle ilgili reformlarını tamamlama ihtiyacı bulunmaktadır. Seçimlerle ilgili standartlarda gelişme kaydedilmiştir. Parlamentoların bölgedeki etkinlikleri artmaktadır. Ancak, bazı ülkelerdeki kaynakların eksikliği ve yapıcı olmayan siyasi ortam zorluk yaratmaktadır. Kamu yönetimleri siyasi müdahalelere karşı korunmasız durumdadır ve zayıf idari ve uygulama kapasiteleri nedeniyle zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu ülkeler reform çabalarını yoğunlaştırmak durumundadırlar. Avrupa'ya entegrasyon sürecini yürütebilecek yüksek kabiliyette ve bağımsız kamu sektörünü geliştirme ihtiyacı bulunmaktadır.

Adli sistemlerde reformlar yürütülmekte olup, hukuki çerçevelerde gelişme kaydedilmiştir. Bununla beraber, adli sistemler genellikle güçsüz olup bağımsızlıktan yoksundurlar. Verimsizlik, kaynak eksikliği, görülmeyi bekleyen çok sayıda davanın mevcudiyeti ve yasamadaki uygulama ve yaptırım zayıflığı, ortak olarak paylaşılan sorunlardır. Kosova'da, yargı sistemine azınlıklardan personel alma kilit konumda bir önceliktir. İnsan haklarının ve azınlıkların korunması konusundaki yasal çerçeveler bütün ülkelerde yerinde olmakla birlikte, uygulamada ayrımcılık hala mevcuttur.

Siyasi müdahale olmadan görev yapmalarını ve teknik ve profesyonel ölçütlere göre organize olmalarını teminen, Polis hizmetlerinde gelişme kaydedilmesi gerekmektedir. Örgütlü suç, yolsuzluk, tüm bölgede önemli sorunlar olmaya devam etmektedir. Ülkelerin yolsuzlukla mücadele stratejilerinin gerçekçi amaçlar ve zaman tablolarıyla temizlenmeye ve güncelleştirmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

Halen sığınmacı veya ülkenin içinde yerinden edilmiş kişi olarak kaydedilen insanların sayısı, Sırbistan ve Karadağ ile Bosna-Hersek'teki sığınmacı veya ülkenin içinde yerinden edilmiş kişilerin yeniden kaydedilmeleri nedeniyle azalmış bulunmaktadır. Kosova'da Mart 2004'teki

⁷ Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti'nin kaydettiği ilerlemeden, ayrıca yayımlanan Komisyon mütalaasında bahsedilmektedir. (COM (2005)

⁸ Kosova halihazırda 1244 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı himayesinde yönetilmektedir.

şiddet olayları dönüş sürecinde ciddi bir gerileme olup, Priştine ile Belgrad arasında bu konuya ilişkin diyalog sorun teşkil etmeye devam etmektedir.

Bosna-Hersek ile Sırbistan ve Karadağ, çok sayıda zanlıyı Lahey'e göndermek suretiyle, ICTY'yle işbirliği konusunda önemli ilerleme kaydetmişlerdir; ancak bu ülkelerin ICTY'yle tam bir işbirliği yapmaları gerekmektedir. Ülkelerin hemen tamamı, ICTY tarafından haklarında dava açılan gerçek kişilerin malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin Konsey Kararı'na katılmışlardır.⁹

Bölgesel işbirliğinin artırılması, istikrar ve uzlaş çalışmaları'nın güçlendirilmesi açısından önem taşımakta, ayrıca bir ülkenin AB'yle daha ileri düzeyde ilişki yürütebilme yeteneğinin de bir göstergesini teşkil etmektedir. Sırp Cumhurbaşkanı'nın kısa süre önce, vatandaşlarının Bosna-Hersek'te işledikleri savaş suçlarından ötürü özür dilemesi, uzlaş sürecinin derinleşmesi yönünde ümit verici bir emare olmuştur. Mültecilerin geri dönüşlerine ilişkin işbirliğinde iyileşme görülmüştür. Organize suçla mücadele de dahil olmak üzere adalet, özgürlük ve güvenlik başlığındaki işbirliği de artmaktadır.

Geçtiğimiz altı yıl zarfında İstikrar Paketi önemli bir katkı sağlamıştır, ancak çalışmaların zemini değişmektedir. Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci örneğinden de görüldüğü üzere bölge, bölgesel işbirliğini giderek daha fazla sahiplenmektedir. Bölgesel işbirliği konusundaki bu ivmenin korunması için, İstikrar Paketi'nin gözden geçirilerek Paketi'nin temel işlevlerinin bölgeye tedricen ve uygun şekilde aktarılması düşünülebilir.

Ekonomik gelişmeler

Genel itibarıyla makroekonomik istikrar daha da güçlenmiştir. Bu da, sürdürülebilir büyüme hızları ve makul enflasyon oranları yolunda katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, yüksek cari açıklar endişe vermeye devam etmektedir.

Yapısal reformlarda asimetrik bir ilerleme kaydedilmiştir. Özelleştirme ve yeniden yapılanma süreci farklı aşamalarda. Mülkiyet haklarının ve sözleşmelerin uygulanmasındaki güçlükler sürmektedir. Geniş kayıtdışı sektör mevcudiyeti, rekabet eşitsizliğine ve vergi kaçırılmasına neden olmuştur. Bölgesel bir serbest ticaret anlaşmaları ağının tamamlanması yoluyla ticaretin serbestleştirilmesi yönünde ilerleme sağlanmıştır. İşleyen pazar ekonomilerinin kurulabilmesi için ise ülkeler, serbestleşme ve özelleştirme de dahil olmak üzere makroekonomik istikrar ve yapısal reform çalışmalarına devam etmelidirler. Bu süreç, uygun yasal düzenlemelerin ve kurumsal yönetim yapılanmalarının hayata geçirilmesini de gerektirmektedir.

3.2. Katılım öncesi stratejisi

Üyelik perspektifinin gerçeğe dönüştürülmesi : bir yol haritası

Gerekli şartları yerine getirmeleri kaydıyla tüm Batı Balkan ülkelerine AB'ye üyelik imkanı verilmiştir.¹⁰ AB, bu taahhüdüne bağlı kalacaktır. Her ülke, kendi yapacaklarına bağlı olarak, gereken şartları karşıladığı ölçüde bu hedef doğrultusunda ilerleyecektir. Ülkeler, AB yolunda farklı aşamalarda. Mamafih hepsi, aşağıda izah edilen yol haritasını izlemek suretiyle, Avrupa perspektiflerini gerçeğe dönüştürme imkanına sahiptir.

⁹ 2004/694/CFSP sayılı Ortak Tutum'un uygulanmasına dair 2004/767/CFSP sayılı Konsey Kararı

¹⁰ 2003 Haziran ayında Selanik'te yapılan Avrupa Konseyi

Potansiyel aday ülkeler olarak Batı Balkan ülkeleri, halen aday ülkelere yardımcı olmak üzere kurulmuş bir dizi aracı kullanma imkanına şimdiden sahiplerdir. Bu araçlar, Topluluk programlarına (eğitim, bilim ve araştırma gibi) katılım imkanı, AB standartlarına ulaşma hususunda yardım, mallarına yönelik tercihli ticaret uygulamaları, Komisyon tarafından hazırlanan düzenli raporlar ve AB tarafından politikalara yönelik öncelik sıralaması yapılması gibi unsurları içermektedir.

Her ülke AB ile geniş kapsamlı bir **İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (İOA)** tesis edebilir. Bu anlaşmalar, AB kurallarının katılım öncesinde çeşitli alanlarda uygulanmaya başlanması suretiyle, Batı Balkan ülkelerinin üyeliğe hazırlanmasına katkıda bulunur. Halihazırda, Hırvatistan ve Makedonya ile bu anlaşmalar yürürlüğe konulmuş bulunmaktadır. Arnavutluk bu tür bir anlaşmayı nihai aşamaya getirmiş; Sırbistan ve Karadağ İAO için müzakerelere başlamış; Bosna-Hersek de kısa zamanda aynı yola tevessül edecektir.

İOA müzakerelerinin açılmasından önce, temel koşulların karşılanıp karşılanmadığı AB tarafından incelenir. **İstikrarın** yeterli ölçüde sağlanması müzakerelerin başlatılması için bir ön koşuldur.

AB, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası çerçevesinde AB Özel Temsilcileri, AB Gözlem Heyeti, AB Bosna-Hersek Askeri Gücü ve Bosna-Hersek ile Makedonya'daki AB Polis Gücü gibi bir dizi araç vasıtasıyla bölgenin istikrarına katkıda bulunmaktadır. Bölge ülkelerinin Avrupa ile bütünleşme süreci ve istikrarının artmasına paralel olarak, bölgedeki AB varlığının niteliğinin yeni koşullara uyarlanması gerekecektir. Birlik, Üsküp'te bulunan AB Özel Temsilciliği ve Komisyon Heyeti Başkanlığına aynı kişiyi atamak suretiyle 2005 yılında önemli bir adım atmıştır.

İstikrarın yeterli ölçüde sağlanması durumunda Komisyon, İAO müzakerelerinin başlatılıp başlatılmayacağı veya hangi koşullarda başlatılabileceğine ilişkin bir **fizibilite raporunu** Konseye sunabilir. Sözleşme ilişkisine sahip olmanın taşıdığı önem nedeniyle, bu anlaşmaların diğer ülkelerle de en kısa zamanda müzakere edilmesi ve sonuçlandırılması Komisyon tarafından öncelikli bir konu olarak addedilir. Diğer taraftan, Komisyon Bosna-Hersek ile İAO müzakerelerinin başlatılması yönünde Ekim ayında Konseye tavsiyede bulunmuştur.

Anlaşmaların uygulanmasına temel teşkil eden reformlar konusunda ülkelerin genel itibariyle yeterli ilerleme kaydettiğinin değerlendirilmesi halinde, İAO müzakereleri **sonuçlandırılabilir**. İmzalanmasının ardından Anlaşma, AB ve ortak olacak ülke tarafından onay sürecine tabi tutulur. Bu zaman zarfında, Anlaşmanın ticaretle ilgili hükümleri, geçici bir anlaşma yoluyla uygulanır. Onayı müteakip Anlaşma yürürlüğe girer.

Hırvatistan ve Makedonya ile İAO'lar yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Arnavutluk, yasal ve anayasal çerçeve ile yürürlüğe girecek anlaşmanın gerektiği şekilde uygulanması için ihtiyaç duyulan idari kapasite konularında yeterli ilerleme kaydetmiş olup, bu durum müzakerelerin sonuçlandırılmasına zemin hazırlamaktadır.

Komisyon, Sırbistan-Karadağ ve Bosna-Hersek ile İAO'ların müzakerelerin başlatılmasından sonra bir yıl içinde sonuçlandırılmasının mümkün olabileceğini değerlendirmektedir. Bu iddialı bir takvim olup siyasi, ekonomik ve kurumsal reformlardaki somut gelişmelere bağlı olacaktır.

Anlaşmanın müzakeresi ve tamamlanması, ilgili ülkeye AB ile daha ileri ilişkiler sürdürebilme kapasitesine sahip olduğunu ortaya koyma imkanı sağlamaktadır. Bu nedenle, Anlaşmanın gerektiği şekilde uygulanması, bir ülkenin adaylık statüsü ve katılım ortaklığı süreçlerine geçmeye hazır olup olmadığı konusunda yapılacak değerlendirmelere esas zemini teşkil edecektir. Bu nedenle, bir ülkenin Anlaşmadan doğan yükümlülüklerini (ticari hükümler dahil) tatmin edici ölçüde yerine getirdiğine ilişkin izleme raporu, AB'nin üyelik **başvurularını** değerlendirmesinde temel unsuru teşkil edecektir.

Üyelik başvurusunun ardından, Komisyon'un Görüşü temelinde AB, başvuruda bulunan ülkeye **adaylık statüsü** verme kararı alabilir. Bu statü, ilgili ülkenin üyeliği konusunda daha yakın bir ilişki kurulmasının siyasi bakımdan kabulü anlamına gelmektedir. Bu uygulamada, AB yardımının, yapısal fonların uygulanması için hazırlık gibi, ülkenin üyelik yükümlülüklerini getirme kabiliyetine ilişkin tüm alanlarda kullanılabilmesini ifade etmektedir. Bununla birlikte, ülkeye tahsis edilen yardımın toplam meblağında otomatik bir artış anlamına gelmemektedir. Adaylık statüsü, ilgili ülkenin AB ile ilişkisinde yeni bir dönem açması ve Komisyon ve üye devletlerle daha yoğun siyasi diyalog ve ekonomik işbirliğinden istifade edeceği manasına gelmektedir.

Katılım müzakerelerini başlatmak için adaylık statüsü gerekli fakat tek başına yeterli değildir. Katılım müzakereleri başlatılmadan önce ülkenin Kopenhag Kriterlerine genel uyumunda yeterli bir seviyeye ulaşması gereklidir. İlgili olduğu durumlarda ICTY ile tam işbirliği yapmak da dahil olmak üzere, siyasi kriterler karşılanmalıdır.¹¹ Ülkenin ekonomik kriterleri ve üyelikten kaynaklanan yükümlülükleri karşılama yönünde önemli ilerleme sağlamış olması gereklidir. Komisyon, ülkenin üyelik başvurusuna ilişkin Görüş'ünde genel uyumu inceler ve ilerlemeye ilişkin düzenli raporlar verir. Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon'un tavsiyesi üzerine müzakereleri açıp açmamaya ve ne zaman açılacağına karar verir. Bu karar alındıktan sonra, Komisyon önerisini takiben Konsey tarafından kabul edilen bir müzakere çerçevesine dayanarak hükümetlerarası bir konferans toplanır.

Hırvatistan'ın müzakere çerçeve belgesinde kaydedildiği üzere, tam üyeliğin gerçekleşmesine kadar, İstikrar ve Ortaklık Süreci'nde (İOS) belirtilen bir kriterin yerine getirilmesine ve İOA uygulanmasına devam edilmelidir. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesindeki herhangi bir zafiyet, müzakere sürecinin gidişatını etkileyecektir. Geçmişteki tecrübeler ışığında, müzakere sürecinin kaç yıl süreceği ülkelerin durumuna göre çok büyük farklılıklar arzedeabilmektedir. Tabiatıyla, müzakereler ucu açık bir süreçtir. Neticelendiğinde, müzakerelerin sonuçları Üyelik Antlaşmasına yansıtılır. Bu Antlaşma'nın Avrupa Parlamentosu tarafından uygun bulunması ve tüm üye Devletler ve üye olan ülke tarafından onaylanmasının ardından Birliğe üyelik gerçekleşmiş olur.

Reformların desteklenmesi

Avrupa Ortaklıkları ülkelerin reform çabalarını yönlendirir ve ilerleme sağlamaları için gereken somut eylemleri yol haritası yoluyla işaret ederler. Katılım öncesi sürecinin her hususi aşaması için kısa ve orta vadeli öncelikleri tanımlarlar. Ülkeler ilgili Eylem Planlarıyla, AB tarafından önerilen önceliklere gecikmeksizin karşılık vermelidirler. Bu enstrümanın büyük bölümünü gerçekleştirmek için ülkeler, ortaklık önceliklerini, sadece yasamaya ilişkin değil, aynı zamanda mali ve idari planlamalar da dahil olmak üzere, iç siyaset gündemleriyle tamamen bütünleştirmelidirler. Avrupa Ortaklıkları, Batı Balkanlar için CARDS (Batı

¹¹ Avrupa Konseyi'nin 1999 Helsinki Zirvesinde belirlendiği üzere

Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı) yardım programının temelini oluşturmaya devam edecektir.¹²

Birlik, Avrupa Ortaklıkları'nda belirtilen reform gündemini çeşitli araçlarla desteklemektedir. Batı Balkanlar'a ayrılan **AB yardımları**, Hırvatistan'ın da halen dahil olabileceği bölgesel programı da kapsayacak şekilde, yalnız 2005 yılında 539 milyon Euro'yu bulmaktadır. Bu destek, Avrupa Ortaklıkları çerçevesinde belirtilen güçlüklerle odaklanmaktadır. 2003 Selanik Zirvesi'nde kabul edilen yeni AB destek araçlarından çoğu bugün işlerlik kazanmıştır. AB politikalarına ve çalışma yöntemlerine aşinalık kazanmalarını teminen, bu ülkelere Topluluk programlarına katılma olanağı sağlanmıştır. Komisyon yakında, AB ile serbest ticaret anlaşması olan bölge ülkeleri arasında ticarete çapraz menşe kümülasyonuna başvurulmasına ilişkin bir teklif getirmeyi öngörmektedir. Bundan ayrı olarak Komisyon, AB pazarındaki özellikle de her türlü ürünün bu ülkelere serbest erişim süresinin beş yıl uzatılmasını önermiştir. Geri kabul ve vize kolaylığı konularındaki anlaşmaların sonuçlandırılmasında ilerleme kaydedilmesi, adalet, özgürlük ve güvenlik alanlarındaki ortak kararlılığın daha da ileriye götürülmesinin göstergesi olacaktır.

¹² CARDS (Batı Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı)

4. SONUÇ VE TAVSİYELER

- (1) Komisyonun genişleme politikası pekiştirme, koşulluluk ve iletişime dayanmaktadır. Dikkatlice idare edilen genişleme politikası Avrupa'ya barış, istikrar, refah, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü yayacaktır. Birlik, ülkeler katılımın zor koşullarını yerine getirdikleri takdirde, yaptığı taahhütlerin arkasında duracaktır. Her ülke kendi özellikleri temelinde değerlendirilecektir. Komisyon ülkelere yardım sağlayacak yeterli uygulama ve takibin sağlanması için ilerlemelerini izleyecektir. Aynı zamanda AB, bütün olarak, katılım sürecinin amaçlarını ve zorluklarını daha iyi ifade edecektir.
- (2) Türkiye ve Hırvatistan'la katılım müzakerelerinin 3 Ekimde açılmasıyla siyasi ve ekonomik bütünleşmede yeni bir dönem başlatmıştır. Katılım Ortaklıkları her ülkenin müzakereler süresince üstlenmek zorunda oldukları yükümlülükleri ortaya koymaktadır.
- (3) Batı Balkanların geleceği AB'dedir. Batı Balkanlar ülkeleri istikrar ve yeniden imardan sürdürülebilir kalkınma, Avrupa yapılarıyla katılım ve bütünleşme, 2003 Selanik AB Zirvesinde ortaya konan hedefleri gerçekleştirme yönünde ilerlemektedirler. Komisyon, sağlam bir ahdi ilişki kurmak için tüm ülkelerin AB'yle İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları (İOA) imzalamalarını sağlamayı hedeflemektedir. Bir ülkenin İOA yükümlülüklerini (Geçici Anlaşma şeklindeki ticaret bağlantılı başvuruları dahil) uygulamadaki tatmin edici başarısı AB'nin üyelik başvurusunu değerlendirmesi bakımından elzem olacaktır.
- (4) Komisyon bu yıl Sırbistan ve Karadağ ve Bosna-Hersek ile İAO müzakerelerinin açılmasını tavsiye etmiştir. Siyasi, ekonomik ve kurumsal reformları yerine getirmedeki ilerlemelerine bağlı olarak, İAO müzakerelerinin açılışlarından sonraki bir yıl içinde tamamlanma ihtimalleri bulunmaktadır. Arnavutluk kendisiyle ilgili gelecekteki İAO'nun uygulanması için elzem olan alanlardaki reform çalışmalarında yeterli derecede ilerleme sağlamıştır. Bu müzakerelerin sonuçlanmasının önünü açmıştır.
- (5) AB Kosova'nın bölgeye sunulan kilit araçlardan yararlanmasını sağlamaktadır. Statü konusundaki tartışmaların açılması bütün bölge ve uluslararası toplum için önemli bir zorluk oluşturmaktadır. Tüm tarafların çok etnili, istikrarlı ve demokratik bir Kosova'ya olan kuvvetli taahhütleri, bölgede güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesini sağlayacak sürdürülebilir bir çözüm için hayati önemi haizdir ve Kosova'nın AB'ye doğru daha da ilerlemesini sağlayacaktır.
- (6) Görüşünde Komisyon AB Konseyine eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya'ya adaylık statüsü verilmesini tavsiye etmiştir. Ülke üyelik kriterlerini yeterli derecede yerine getirdiği takdirde katılım müzakereleri açılmalıdır. Komisyon 2006 sona ermeden eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya'nın kaydettiği ilerleme konusunda Konseye bir rapor sunacaktır.

EK: ARNAVUTLUK, BOSNA HERSEK, HIRVATİSTAN, SİRBİSTAN VE KARADAĞ VE KOSOVA İLE TÜRKİYE İLERLEME RAPORLARI SONUÇLARI

Arnavutluk

Arnavutluk, **siyasi durum** bakımından, demokratik, yargı ve kamu yönetimi kurumlarının güçlendirilmesinde ilerleme sağlamış olmakla birlikte, bu kurumların işleyişine yönelik olarak daha güçlü yasa ve stratejilerin uygulanması gerekmektedir. Yolsuzlukla mücadele ve insan haklarının geliştirilmesi için çaba sarfedilmiştir. Kaydadeğer sonuçlar elde edilebilmesi için daha fazla kararlılığa gerek vardır. Arnavutluk, bölgede olumlu bir siyasi ve ticari rol oynamaya devam etmiştir.

Parlamento siyasi görüş alış verişinin merkezi olma konumunu sürdürmüş ve önemli miktarda yasama çalışması gerçekleştirmiştir. İleri düzeydeki siyasi anlaşmazlık reform konularında siyasi mutabakatı engelleyerek ilerlemeyi yavaşlatmıştır. Yeni tüzük kuralları ve özellikle güçlendirilmiş Avrupa Bütünleşme Komitesi yapıcı bir mutabakat sağlanmasına katkıda bulunabilir. 2005 Temmuz ayındaki parlamento seçimleri iktidarın el değiştirmesinin yumuşak bir şekilde gerçekleştirilmesi bakımından ses getirmiş, ancak seçimlerle ilgili ilave reformların gerekliliğini gösteren eksikliklerle karşılaşılmıştır.

Hükümet, Arnavutluk'un AB süreciyle ilgili önemli yeni stratejiler ve eşgüdüm araçları geliştirmiştir. Birçok alanda somut sonuç alınabilmesi için sözkonusu araçların kullanılması konusunda daha fazla çaba ve kararlılık gerekmektedir. Avrupa Bütünleşmesi Bakanlığı güçlendirilmiş olmakla birlikte, AB konularındaki liderliğini ve eşgüdümünü ilerletmek için daha fazla kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Birçok bakanlığın birleştirilmesi ilgili siyasi alanlardaki eşgüdümü geliştirebilir, ancak dengenin korunması ve yeterli kontrol mekanizmalarının temini için özen gösterilmesi gerekmektedir.

Arnavutluk, kamu yönetimiyle ilgili denetim, istihdam ve eğitimini geliştirmiş, yasal çerçeveyi güçlendirici adımlar atmıştır. Bugün itibariyle siyasi ve idari düzeyler arasında uygun bir ayrıma, devlet memurları istihdamı koşullarını ve değerlendirme usullerini geliştirmeye gereksinim duyulmaktadır.

Arnavutluk yargı sisteminin işleyişinin geliştirilmesinde ilerleme sağlamıştır. Eğitimlerinde ilerleme kaydedilen hakim ve savcılarının bağımsızlıklarının sağlanması ve diğer adli personelin istihdam koşullarının iyileştirilmesi için ilave adımlar atılmalıdır. Yargıda şeffaflığın artırılması ve eşgüdümün sağlanması için gerekli önlemler alınmış olup, daha fazlasına ihtiyaç duyulmaktadır. Mahkeme kararlarının uygulanmasında artış görülmesine karşın, genel uygulama düzeyi görece olarak düşüktür. Örgütlü suç ve terörizmle mücadelede daha iyi somut sonuçlar elde etmek için yeni yasal araçlar ve bölgesel düzenlemelerden yararlanılmalıdır.

Yolsuzlukla mücadelede belirli oranda çaba gösterilmiştir: Uluslararası alanda çalışmalar sürdürülmüş, ihtilaf hukuku konusundaki yeni mevzuat kabul edilmiş, daha fazla kamu görevlisi yolsuzluk iddiasıyla kovuşturulmuş ve polis yolsuzluğunun üstüne gidilmiştir. Bununla birlikte, sınırlı düzeyde somut sonuç alınabilmiştir. Uluslararası yolsuzlukla mücadele sözleşmeleri, GRECO tavsiyeleri ve Arnavutluk'un yolsuzlukla mücadele eylem planına uygun olarak, mevzuatın güçlendirilmesi ve yeni önlemler alınması hususunda daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Arnavutluk, insan hakları alanında, cezaevlerinin iç denetimi yasası ve davranış kuralları rehberiyle tutukluların koşullarının iyileştirilmesinde çaba göstermiş, ancak yetersiz altyapı fiziki koşulların geri kalmasına neden olmuştur. Tutuklulara muamele konusundaki uluslararası sözleşmeler ve iç hukuk hakkındaki bilginin artırılması ve uygulanması geliştirilmelidir. Basın özgürlüğünün geliştirilmesinde çok az somut ilerleme sağlanabilmiştir.

Mülkiyet haklarının güçlendirilmesi bakımından mevzuatta ilerleme sağlanmış olmakla birlikte, uygulamanın önemli ölçüde hızlandırılması gerekmektedir. Arnavutluk, bir dini hoşgörü örneği teşkil etmekle birlikte, insan ve azınlık hakları alanındaki uluslararası standartlara ulaşılabilmesi için daha fazla ilerlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Arnavutluk, serbest ticaret anlaşmaları ve bölgesel çoktarafli girişimler aracılığıyla ve Kosova'ya yönelik yapıcı bir politika izlemek suretiyle komşuları ile olan siyasi ve ticari ilişkilerini derinleştirmek yönünde aktif çaba göstererek, bölgede olumlu bir rol oynamayı sürdürmüştür.

Arnavutluk **ekonomisi**, belli bir ölçüde piyasa ilkeleri çerçevesinde işlemektedir. Ekonomideki rekabette görülen eksikliklerin giderilmesi için daha fazla çabaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Büyüme hızını koruyabilmişken, enflasyon baskısı kontrol altında tutulabilmiştir. Cari işlemler açığı azalmıştır. Mali konsolidasyon sürmüştür ve bütçe açığı daralmıştır. Kamu idaresi reformundaki ilerleme sürmüştür, vergi yönetiminin idari kapasitesi gelişme kaydetmiştir. Kamu mali denetimi ve iç denetim alanlarında kısmi ilerleme sağlanmıştır. Küçük ve orta-ölçekli işletmelerin özelleştirilmesi tamamlanmıştır. Tasarruf Bankası'nın satışı 2004 yılında tamamlanmış ve Albtelecom'un özelleştirilmesine yönelik işlemler 2005 yılı başında başlatılmıştır. Temel gözetim, risk-temelli bir gözetim sürecinin uygulanması ile güçlendirilmiştir. İşgücü piyasasının görece olarak esnek olduğu değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, kamu sektörünün yönetiminin güçlendirilmesi gerekliliği halen sürmekte, büyük şirketlerin özelleştirilmesinde gecikmeler yaşanmaktadır. Mali sektörün tasarrufları sonuç veren yatırıma yönlendirme performansı, son dönemde iyileşme göstermiş olmakla birlikte zayıflığını korumaktadır. Mülkiyet haklarının kullanılmasında yaşanan güçlüklerin sürmesi, yatırım potansiyeline ve ekonomik faaliyetlere zarar vermektedir. İş kurma alanında zayıf altyapı, yetersiz mevzuat ve vergi mevzuatının uygulanmasında görülen zayıflıklar gibi engeller varlığını sürdürmektedir. Kayıtdışı ekonomide faaliyet gösteren işletmelerin yol açtığı haksız rekabet sorunu devam etmektedir. Eğitim kalitesi görece olarak zayıf, nitelikli işgücü sayısı ise sınırlıdır.

Arnavutluk, **Avrupa standartlarını** karşılama yönünde birtakım ilerlemeler kaydetmiştir. İlerlemeler genel olarak yeni yasal düzenlemelerin kabul edilmesi ve yeni kurumların kurulmasından ibarettir. İdari kapasiteyi güçlendirme alanında bazı çabalar gösterilmiş olsa da, birkaç özel alanda daha fazla ilerleme kaydetmek için daha ileri düzeyde kararlılığa ve daha çok kaynağa ihtiyaç vardır.

İç pazar konularına bakıldığında, Arnavutluk *malların serbest dolaşımı* alanında gelişme kaydetmeye devam etmiştir. Standardizasyon ve sertifikalama, tatmin edici biçimde gelişmiştir, ancak Yeni, Global ve Eski Yaklaşım yönergelerinin uygulanmasına daha fazla dikkat gösterilmesi gerekmektedir. Ölçübilim alanında yasal gelişme kaydedilmemiş olup, test ekipmanı yetersizdir. Yeterli pazar denetimi için daha ileri düzeyde yasal ve idari gelişme

gerekmektedir. Tüketici koruma kanunları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Kişilerin ve hizmetlerin dolaşımı ile iş kurma hakkı konularına gelindiğinde, Arnavutluk'un dışa göç problemi devam etmektedir. İş kurma konusundaki yasal mevzuat görece olarak açık olmakla birlikte yerli firmalar ile yabancı firmalar arasındaki ayırımcılığı ortadan kaldırmak için değişiklikler gereklidir. Hizmetlerin sağlanması alanındaki kurallar liberal olarak nitelendirilebilir. Sermayenin dolaşımı alanında hiçbir önemli ilerleme sağlanmamıştır.

Arnavutluk gümrük mevzuatı alanında önemli ölçüde ilerleme kaydetmiş ve gümrük gelirlerini artırmış olmakla birlikte, ilgili diğer alanlarda sağlanan ilerleme sınırlı bir ölçekte kalmış olup gümrük hizmetinde yolsuzlukla mücadele konusunda daha fazla çaba gerekmektedir. Vergi mevzuatı özellikle orta ve küçük ölçekli işletmeler lehine geliştirilmiştir. Sağlık ve sosyal sigorta katkılarını toplama biriminin vergi idaresine devri, olumlu bir gelişmeyi oluşturmuştur. Vergi mevzuatı adil ve şeffaf şekilde uygulanmalı ve vergi tahsilatı geliştirilmelidir.

Rekabet alanında, piyasa aktörleri arasında rekabet ilkelerinin daha iyi anlaşılması için daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Devlet yardımlarından sorumlu bir birim kurulması ve yeni mevzuatın onaylanmasıyla devlet yardımı alanında belirli bir ilerleme sağlanmıştır. Mevcut *kamu ihaleleri* kurallarına saygı gösterilmeli ve ilgili mevzuat çerçevesinde AB standartlarıyla uyum için kaydadeğer çalışma yapılmalıdır. *Fikri mülkiyet hakları* alanında mevzuat kabul edilmiştir, fakat bunun uygulanması geliştirilmelidir. *İstatistik sisteminde*, özellikle de sınıflandırma ve ticari sicil konusunda, daha da ileriye götürülmesi gereken bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Makro ekonomik istatistikler iyileştirilmelidir.

Sektörel politikalarla ilgili olarak, *endüstri ve küçük ve orta ölçekli işletmeler* sektörü sadece sınırlı ilerleme göstermiştir. Ancak vergi alanında atılan yukarıda bahse konu adımlardan bu sektör de yararlanmıştır. Arnavutluk, idari engelleri azaltmak ve kayıt dışı ekonomi sorununu çözmek için eylem planını tam olarak uygulamalıdır.

Tarım ve balıkçılık sektörleri az ilerleme kaydetmişlerdir. GSYİH içindeki payının giderek azalmasına rağmen, tarım, yoksulluk ve işsizliği azaltarak, ekonomik ve sosyal tampon işlevi girmektedir. Tarım ve balıkçılık ürünlerinin kalitesini yükseltme, özellikle de gıda güvenliği konusunda çok şey yapılmalıdır.

Çevreyle ilgili olarak sadece sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Geliştirilmiş bazı mevzuat kabul edilmiştir, ancak uygulama sorunlu olmaya devam etmektedir. Çevre mevzuatını uygulamak için idari kapasite güçlendirilmelidir.

Taşımacılık sektörü alanında, özellikle mevzuat ve uluslararası forumlara katılma konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir, ancak altyapı yetersizliğini sürdürmekte ve bakımı iyi yapılamamaktadır. Arnavutluk, taşımacılık master planını uygulamalı ve çeşitli taşımacılık yöntemlerine ilişkin taşıma güvenliğini iyileştirmelidir. Taşımacılık yatırımları şeffaf yapılmalı ve ihale kurallarına saygı gösterilmelidir.

Arnavutluk, *enerji* sektöründe, özellikle enerji eylem planını uygulamak, mevzuatını uyumlaştırmak ve Güneydoğu Avrupa Enerji Topluluğu anlaşmasını imzalayarak olumlu ilerleme sağlamıştır. Hala sık olan enerji kesintilerini ve kaçak hatları azaltmak için enerji eylem planını sıkı şekilde uygulamaya devam etmek zorundadır.

Bilgi toplumu ve medya sektöründe, özellikle telekomünikasyon sektörünün serbestleştirilmesi ve elektronik iletişimin iyileştirilmesi yoluyla bazı ilerlemeler sağlanmıştır. Albtelecom'un başarıyla özelleştirilmesi ve daha fazla yabancı yatırım çekebilmek için telekomünikasyon mevzuatının geliştirilmesi gerekmektedir. Elektronik iletişim, bilgi teknolojisi ve radyo/televizyon alanlarındaki mevzuatın uyumlaştırılması ve ayırım gözetilmeksizin uygulanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmelidir.

Arnavutluk, kamu iç mali denetimi konusunda bir Politika Kağıdı hazırlamıştır, ancak bu belgenin daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Dış saymanlık konusunda, Arnavutluk Yüksek Denetleme Kurumu INTOSAI yönergeleri doğrultusunda iyileştirilmeli ve mali bağımsızlığı temin edilmelidir.

Adalet, özgürlük ve güvenlik alanında, seyahat belgeleri daha güvenli hale getirilmiştir, ancak vize sisteminin bilgisayar ortamına aktarılması ve vize mevzuatının AB standartlarına yükseltilmesi hususunda ilerleme gereklidir. Arnavutluk, sınır denetimini kaydedeğer ölçüde iyileştirmiştir. Bunu daha iyi yönetim, bilgi teknolojileri altyapısının geliştirilmesi ve komşularıyla daha iyi eşgüdüm yoluyla yapabilmektedir. Ancak kurumlararası eşgüdümün iyileştirilmesi ve kaynakların artırılması suretiyle çözülmesi gereken kaçakçılık halen önemli bir sorun olmayı sürdürmektedir. *Göç ve sığınma* konularında ulusal stratejiler kabul edilmiştir ve Arnavutluk AB ile yeniden katılım anlaşması imzalanmıştır. Şu anda bunlara fon sağlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Kara para aklamayla mücadele hususunda, yeni uygulama mevzuatı ve kurumlararası ve bölgesel düzeyde işbirliğinin geliştirilmesine yönelik atılan adımlar vasıtasıyla ilerleme kaydedilmiştir. Diğer taraftan, bu hususların da, sonuçlara odaklı bir yaklaşımla üzerinde daha fazla çalışılması gerekmektedir ve Mali İstihbarat Birimi'nin, Başsavcının Ofisinin ve Polis Ekonomik Suç Biriminin işlevlerini tam ve etkin biçimde yerine getirebilmeleri için daha fazla kaynağa ihtiyaçları bulunmaktadır.

Arnavutluk, Ulusal Uyuşturucuyla Mücadele Stratejisinin kabul edilmesi, yeni sorgu araçlarının geliştirilmesi ve mal varlığına el konulmasıyla ilgili mevzuatın kabulü yollarıyla yasadışı *uyuşturucu* ticaretiyle mücadelede bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Öte yandan Arnavutluk'un, uyuşturucu kaçakçılığı açısından başlıca transit ülkelerden biri olma konumu sürmekte ve anılan ülkenin uyuşturucuyla mücadele alanındaki stratejisinin uygulanmasına daha fazla öncelik vermesi ve fon ayırması gerekmektedir. Arnavutluk mevzuatın uygulanmasını güçlendirmeli, gerek içerde, gerek yabancı ortaklarla işbirliğini daha ileriye götürmeli ve kamu görevlileri tarafından yürütülen uyuşturucuyla mücadele soruşturmalarının engellenmesinin önüne geçmelidir.

Arnavutluk devlet *polisinin* etkinliğinin artırılması yönünde, örgütlü suçlarla ve yolsuzlukla mücadele departmanlarının güçlendirilmesiyle ve artan sayıda kıdemli polis memurlarının yolsuzluk nedeniyle yargılanmaları ve işten çıkarılmalarıyla bir miktar ilerleme sağlanmıştır. Ancak, Arnavutluk, özellikle insan kaynakları, şeffaflık, özerklik ve polis kayıtları alanları olmak üzere polisin elindeki araçları ve polis yönetimini iyileştirmeli ve Europol ile bir anlaşmaya varılması yönündeki çabalarına hız vermelidir.

Arnavutluk, hedefe yönelik bir kanun paketini onaylayarak, *örgütlü suçlar ve terörizmle mücadele* alanında ilerleme kaydetmiştir. Arnavutluk, örgütlü suçlara karşı eyleme-yönelik belirli önlemleri uygulamaya devam etmiş, kilit pozisyondaki bakanlık organlarının niteliklerini yükseltmiş ve suçtan elde edilen gelir hakkındaki kanunlarını iyileştirmiştir.

Polis istihbarat analizleri iyileştirilmiş ve denizyolu üzerinden yapılan insan kaçakçılığında azalma yaşanmıştır. Diğer taraftan, eyleme-yönelik önlemlerin uygulanmasına hız verilmesinde ilerleme sağlanmalıdır. Ayrıca, tanıkların korunmasının iyileştirilmesine yönelik somut adımların acilen atılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Arnavutluk, kurumlararası işbirliğini ilerletmeli, bölgesel ve uluslararası işbirliği yollarını daha canlı bir şekilde takip etmeli ve organize suçluların tutuklanması ve yargılanmasına yönelik yeni hukuki araçlarını daha kararlı bir şekilde kullanmalıdır. *Terörizmle mücadele*, uzman polis müdürlüğünün kurulmasıyla güçlendirilmiştir. Arnavutluk, bu alandaki uluslararası inisiyatifleri desteklemiş, terörizme destek verdiğinden şüphelenen şahısları sınır dışı etmiştir ve havaalanlarının güvenliğini artırmaktadır. Arnavutluk uluslararası sözleşmelerin uygulanmasına hız kazandırmalı ve Tirana havaalanında güvenliği artırmalıdır.

Bosna-Hersek

Siyasi durumla ilgili olarak Bosna-Hersek, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti altına alan kurumlarının istikrarını güçlendirme yönünde ilerleme kaydetmiştir. Avrupa Konseyi'ne katılım sonrası yükümlülüklerinin çoğu yerine getirilmiştir. Ancak, hükümet sorumluluklarını tamamen üstlenebilecek yetenekte, geri döndürülemez ve kendi kendini idame ettirebilen bir devletin garanti altına alınmasına yönelik çabaların sürdürülmesi gerekmektedir.

Demokratik ilkeler bakımından Bosna-Hersek, 2004 belediye seçimlerine ilişkin tüm idari ve mali yükümlülükleri üstlenmiştir. Bakanlar Kuruluna İlişkin Kanunun ve Bakanlıklara İlişkin Kanunun uygulanması alanında daha fazla ilerleme kaydedilmiştir. Şimdi de, Devlet ve Entiteler arasındaki eşgüdümün güçlendirilmesi ve görevlerinin yerine getirebilmesi için devlet düzeyindeki kurumların yeterli şekilde teçhiz edilmelerinin sağlanmasını teminen, yürütme ve yasama organlarının etkinliğinin artırılması yönündeki çabaların sürdürülmesi gerekmektedir.

Kamu yönetimi alanında bazı olumlu adımlar atılmıştır. Bu çerçevede, Kamu Yönetimi Reformu Koordinasyon Ofisi kurulmuş, Avrupa Entegrasyonu Direktörlüğü güçlendirilmiş ve temel kamu yönetimi sektörlerinin gözden geçirilmesi tamamlanmıştır. Ancak, bugün çağdaş ve etkin bir kamu hizmeti yaratılabilmesi için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Kamu yönetimi reformuna ilişkin kapsamlı eylem planı henüz kabul edilmiş değildir. Çeşitli idari kurumlar için gerekli personel ve tesis eksikliği süregelen bir sorundur. Kamu personelinin eğitimi için imkan yaratılması bir diğer önemli hususu oluşturmaktadır.

Adalet sistemi konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Bu çerçevede, tek Yüksek Yargı ve Savcılık Konseyi'nin kurulmasını öngören ve ülke çapında yargının bağımsızlığını güçlendiren bir yasa kabul edilmiştir. Bosna-Hersek kendi yargı sisteminin yönetiminde uluslararası toplumdan giderek daha fazla sorumluluk devralmaktadır.

Yolsuzlukla mücadelede daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Yolsuzluk davalarından bir kısmının kovuşturulması sağlanmış olmasına karşın, hala pek çok yolsuzluk olayı yargıya intikal etmemiştir. Yolsuzlukla mücadelede başarıyı sağlayacak eylem planları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu çerçevede, ihtilafların çözümü konusunda kabul edilen ve olumlu bir adım olarak değerlendirdiğimiz yasanın tutarlı bir şekilde uygulanmasının sağlanması gerekmektedir.

Savunma reformuna ilişkin olarak, NATO'nun Barış İçin Ortaklık programı doğrultusunda, daha küçük ve profesyonel tek bir ordunun kurulmasına ilişkin yasanın kabulüyle olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Öte yandan, polis reformuyla ilgili olarak Entite ve Devlet Parlamentoları'nın, AB'nin ileri sürdüğü koşullar uyarınca, polis teşkilatının yeniden yapılandırılmasının desteklenmesi konusunda anlaşmaya varmaları memnuniyetle karşılanmıştır. Bu aşamada, sözkonusu reform gerektiği şekilde uygulanmalıdır.

Mültecilerin dönüşünü destekleyen temel yasalar kabul edilmiş ve Mültecilerin Geri Dönüş Fonu işler hale getirilmiştir. Mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin savaş öncesinde bulundukları yerlere dönüşleri konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu aşamada öncelik, bu sürecin tamamlanması ve geri dönen kişilerin sosyo-ekonomik entegrasyonu yönünde çaba gösterilmesidir. İnsan hakları alanında faaliyet gösteren kurumların, uluslararası yetki alanından ulusal yetki alanına devri hususunda da önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bununla birlikte, insan ve azınlık hakları alanında uluslararası standartlara erişilebilmesi için bu alandaki ilerlemenin sürdürülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, okullar arasında etnik temeller doğrultusunda bir ayırım yapılmasının önlenmesi hususunda gereken özen gösterilmelidir. Ayrıca, Roman azınlığın entegrasyonu için çaba sarfedilmelidir.

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'yle (ICTY) işbirliği konusunda da ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, suçlanan kişilerin yargı önüne çıkarılmalarını teminen anılan Mahkemeye tam işbirliğinin sağlanması için daha fazla çaba gösterilmelidir. Komşu ülkelerle yapıcı işbirliği sürdürülmektedir. Bununla birlikte, bölgesel Serbest Ticaret Anlaşmalarının tam olarak uygulanması sağlanmalıdır. Bunun yanında Bosna-Hersek, başta seçimler ve eğitim konuları olmak üzere Avrupa Konseyi'nin katılım sonrası koşullarını karşılamaya yönelik çaba göstermelidir.

Bosna-Hersek **ekonomisi**, işleyen piyasa ekonomisi ilkelerine ancak sınırlı düzeyde uyum sağlamıştır. Bosna-Hersek ekonomisinin rekabet alanındaki ciddi eksikliklerinin giderilebilmesi için daha güçlü reform çabalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ekonomi 2004 yılında yeniden büyümeye geçmiş ve sanayi üretimi artmıştır. Enflasyon düşük düzeyde kalmış ve önemli ölçekte doğrudan yabancı yatırım akışı gerçekleşmiştir. Başta Entitelerin yetkilerini Dolaylı Vergi İdaresine devrettikleri dolaylı vergiler alanında olmak üzer Entiteler arası uyum artmıştır. Bu, işbirliği için yeni bir platform yaratmış, öte yandan örneğin bir Milli Mali Konseyi kurulması yoluyla mali ve ekonomik politika eşgüdümünün artırılması için de gayret gösterilmiştir. İş ortamının geliştirilmesi için de bazı adımlar atılmıştır. Düzenleyici çerçeve geliştikçe, banka aracılığı daha da artmıştır.

Bununla birlikte, işsizlik ile dış dengesizlikler geniş ölçüde devam etmiş ve mali güçlükler artmıştır. Makroekonomik istikrarı korumak ve döviz kurunun sürdürülebilirliğini muhafaza etmek amacıyla ihtiyatlı bir makroekonomik politika karışımı zorunlu olacaktır. Ekonominin üretken temelini güçlendirmek için, büyük zararlar yapmakta olan kurumlar sektörü acilen ve tamamen yeniden yapılandırılmalı ve özelleştirmeye ivme kazandırılmalıdır. Buna ilaveten, ekonomiye kapsamlı hükümet müdahalesinin azaltılmasına ve iş ortamının geliştirilmesine yönelik faaliyetler önem taşımaktadır. İşgücü piyasasının esnekliği artırılmalı ve özellikle iflas ve mülkiyet haklarının ele alınması konusunda adli sistem güçlendirilmelidir. Mali güçlüklerin başarıyla aşılması için, eşgüdüm ve analitik kabiliyetlerin geliştirilmesi ve kamu harcamalarının gerçek anlamda azaltılması gerekmektedir. Çaba gerektiren bu işler, süratli faaliyet ve hükümetin farklı kademeleri arasında sıkı taahhüt ve işbirliği gerektirecektir.

Son rapordan bu yana, Bosna-Hersek **Avrupa standartlarının** karşılanması yönünde daha da gelişme kaydetmiştir. Gelişme, daha çok yeni yasaların kabulü ve birkaç yeni kurumun kurulması konusunda olmuştur. Ayrıca, idari kapasitenin güçlendirilmesiyle ilgili bazı gayretler de kaydedilmiştir. Bu aşamada, özellikle müstakbel İstikrar ve Ortaklık Anlaşması için, uygulama kapasitesinin artırılmasına yönelik gayretlerin devamlılığının temini gerekmektedir.

İç piyasa ile ilgili olarak, Bosna-Hersek, *malların serbest dolaşımı* alanında, özellikle standartlar, ruhsatlandırma, uygunluk değerlendirmesi, genel ürün güvenliği ve pazar denetimine ilişkin yeni yasaların kabul edilmesi yoluyla bazı gelişmeler kaydetmiştir. Bununla birlikte, yeni yasalar henüz tam anlamıyla uygulanmamaktadır. İnsan ve teknik kaynaklar sınırlı kalmış, yerel üretimde uygunluk değerlendirmesinin uygulanmaması Bosna-Hersek'in ihracat kapasitesi açısından engel teşkil etmeye devam etmiştir. *Kişilerin serbest dolaşımı, hizmetler ve yerleşme haklarına* ilişkin olarak, özellikle sigorta sektöründe yasa kabulü ve şirketler için tek sicil öngörülmesiyle hizmet ve kuruluşla ilgili bazı ilave gelişmeler gerçekleştirilmiştir. *Sermayenin serbest dolaşımı* konusunda ise kaydedeğer bir gelişme olmamıştır.

Bosna-Hersek, yeni gümrük yasasının kabulü, tek bir gümrük idaresinin kurulması ve gümrük hizmetlerinin yeniden düzenlenmesiyle *gümrük ve vergilendirme* alanında önemli gelişme sağlamıştır. Katma Değer Vergisi'ne ilişkin yasa kabul edilmiş ve uygulamaya yönelik hazırlıklar yapılmıştır. Bununla birlikte, sözkonusu yasanın uygulanması ve KDV'nin tam olarak toplanması önemli meseleler olmaya devam etmektedir. Sürekli çabalar hasılat tahsilatının artırılması, vergi kaçırma, rüşvetle ve sınır aşan suçlarla mücadele ile serbest bölgelerin, gümrük kıymetlendirilmesinin ve menşe konularının AB standartlarına uygunluğu açısından gereklidir. Gümrük kıymetlendirmesi açısından, fiyat listelerinin kullanımı endişe kaynağıdır. *Rekabetle* ilgili olarak, Rekabet Kurumunun kurulması ve yeni bir rekabet yasasının kabulü olumlu adımlardır. Bununla birlikte, devlet yardımlarıyla ilgili önemli bir gelişme kaydedilmemiştir. *Kamu ihale* sistemi daha çok yaklaştırılmıştır. Bu aşamada, kamu ihale ajansının ve kamu ihale gözden geçirme organının kurulması ve bunların işlevsel hale getirilmesi için daha çok gayret gösterilmelidir. Fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarına (IPR) ilişkin olarak yeni mevzuat Fikri Mülkiyet için ayrı bir kurum kurmayı öngörmektedir. Bosna-Hersek Avrupa Patent Kurumu ile işbirliği anlaşması imzalamış ve korsanlığa karşı bazı faaliyetler yürütmüştür. Bununla birlikte, IPR mevzuatının uygulanması ve yürütülmesi sınırlı kalmakta ve geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Sektörel politikalara ilişkin olarak, Bosna-Hersek ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasını ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler'e (KOBİ) ilişkin Avrupa Şartı'nın uygulanmasını teminen çabalarını sürdürmüştür. Diğer taraftan, *sanayi ve KOBİ sektörleri* için uygun stratejiler geliştirememiştir. *Tarım* konusunda, veterinerlik, bitki sağlığı ve gıda güvenliği alanlarındaki mevzuatın kabulü vasıtasıyla bazı ilerlemeler kaydedilmiş, ancak kapsamlı stratejik planlama eksik kalmış ve yeni mevzuatla öngörülen bazı kurumlar kurulmamıştır. Devlet-Entite ile Entitelerarası eşgüdümün geliştirilmesi gerekmektedir. *Çevre* alanında, Bosna ve Hersek tarafından, hava, su ve atık sektörlerinde bazı adımlar atılmıştır. Bununla birlikte, insan kaynakları ile teknik kaynakların yetersiz olması nedeniyle uygulama kapasitesi sınırlı kalmaktadır. Bu çerçevede iyi donanımlı bir Devlet Çevre Ajansının kurulması bir öncelik olmalıdır.

Taşımacılık alanında, taşıma altyapılarının geliştirilmesini hedefleyen çalışmalar devam etmektedir. Demiryollarına ilişkin mevzuat kabul edilmiştir. Bölgesel işbirliğinin şartları dahil

olmak üzere havacılığa ilişkin olumlu gelişmeler de kaydedilmiştir. Bununla birlikte, stratejik planlamanın genişletilmesi, altyapının daha da geliştirilmesi ve ilerleyen uyumlaştırmanın, özellikle de teknik ve güvenlik standartları, sosyal standartlar ve piyasanın serbestleştirilmesine ilişkin olarak, sağlanması için devamlılık gösteren çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. *Enerjiye* ilişkin olarak, elektrik alanında, özellikle de devlet düzeyinde bir düzenleyici ile bağımsız bir sistem operatörünün ve ulusal bir dağıtım şirketinin kurulması vasıtasıyla, olumlu gelişmeler meydana gelmiştir. Her iki Entite tarafından da sektörün yeniden yapılandırılması için eylem planları kabul edilmiş ve bölgesel bir enerji pazarının kurulması için işbirliği devam etmiştir. Bosna-Hersek şimdi çeşitli eylem planlarının uygulanmasını sağlamalı, Devlet ve Entite düzenleyici organlarını konsolide etmeli, gaz sektörünün reform sürecini hızlandırmaları ve kapsamlı bir Enerji Politikası hazırlamalıdır. Bosna-Hersek Güney Doğu Avrupa Enerji Topluluğu antlaşmasını imzalamıştır.

Bilgi toplumu ve medyaya ilişkin olarak bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Düzenleyici İletişim Ajansı'nın güçlendirilmesine ilişkin bazı adımlar atılırken, bir Bilgi Toplumu Ajansı'nın kurulması kanunu kabul edilmemiş ve sabit-hat servislerinin oligopolünün serbestleştirilmesine ilişkin hiçbir ilerleme olmamıştır. Kamu yayın sistemi kanunun kabul edilmesi ve kamu yayın servisi devlet kanunun kabul edilmesine yönelik sağlanan ilerlemeler olumlu gelişmelerdir. Kamu yayın servisi resmen kabul edildiğinde Entiteler düzeyinde buna tekabül eden mevzuat da kabul edilmelidir.

Adalet, özgürlük ve güvenliğe ilişkin olarak, *vize politikası, sınır kontrolü, sığınma ve göçle* ilgili ilerlemeler kaydedilmiştir. Entegre Sınır İdare Stratejisi kabul edilmiş, yasadışı göçün azaltılması ve vizelerin itasına ilişkin etkinliğin artırılması için çaba gösterilmiştir. Bugüne kadar uluslararası organlar tarafından yürütülen sığınmayla ilgili sorumluluklar, giderek devlet düzeyindeki birimler tarafından üstlenilmektedir. Bununla birlikte, Güvenlik Bakanlığındaki personel eksiklikleri görevlerin düzgün bir şekilde yerine getirilmesini tehlikeye sokmaktadır. Sınırlarda verilen vizelerin sayısı daha da azaltılmalıdır. *Karapara aklamaya* ilişkin olarak, yeni mevzuatın kabul edilmesi ve gerekli kurumların oluşturulması yönünde olumlu adımlar olmuştur. Şimdi bu mevzuatın doğru bir biçimde uygulanmasının sağlanması gerekmektedir. *Uyuşturucu* ile mücadele alanında pek fazla başarı kaydedilmemiştir. Uyuşturucu ticaretiyle mücadelede daha etkin olabilmek için Bosna-Hersek devlet düzeyinde bir uyuşturucu politikası geliştirmeli, uyuşturucu ve öncülerine ilişkin yeterli mevzuat oluşturmali ve narkotiklere yönelik devlet düzeyinde bir birim kurmalıdır.

Polis alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Genel polis reformu konusunda ulaşılan uzlaşuya ek olarak devlet düzeyinde kuruluşlar oluşturulmuş ve bunlar halihazırda işlerlik kazanmış durumdadır. Eğitim ve ekipman sağlanmıştır. *Organize suç ve terörle mücadeleye* ilişkin olarak, insan ticaretine karşı bir strateji benimsenmiştir. Strateji, mevzuat ve yapı bağlamında ilave adımlar atılmış ve anti-terör alanında uluslararası toplumla iyi bir işbirliği gerçekleştirilmiştir. Ancak, organize suçların Bosna-Hersek'in istikrarı ve genel sosyo-ekonomik gelişimi açısından başlıca tehditlerden biri olarak görülmesi nedeniyle, çabaların artması gerekmektedir. Kişisel bilgilerin korunması konusundaki mevzuat halen askıda olup, daha fazla gecikmeden kabul edilmelidir. Yasaların doğru bir şekilde uygulanması ve suçluların yargılanması fevkalade önem taşımaktadır.

Hırvatistan

Hırvatistan'ın üyelik için gerekli **siyasi kriterlerin** karşılanması açısından önemli zorluğu bulunmamaktadır. Komisyon Mütalaasından¹³ bu yana Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile tam işbirliği koşulu bağlamında ortaya çıkan sorunlar geçen süre içinde çözülmüştür. Hırvatistan genel olarak ilerleme kaydetmeye devam etmiş olmakla birlikte bazı önemli alanlarda daha sürekli çabaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Adli reform stratejisinin kabul edilmesi ve muhtelif usul ve örgütsel iyileştirmeler dahil olmak üzere, yargı alanında ilerleme kaydedilmiş, ancak bu alanın kapsamı ve karşılaşılan zorluklar, özellikle çok sayıda bekleyen dava ve kararların doğru bir şekilde uygulanmasının sağlanması ihtiyacı bağlamında sürekli ciddi dikkat gerektirecektir. Savaş suçları davalarının yürütülmesinde iyileştirmeler kaydedilmiş, ancak Sırp sanıklara karşı etnik önyargı devam etmektedir.

Gerekli yasal ve kurumsal çerçevenin oluşturulmasında bir miktar ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen, Hırvatistan'da halen bir sorun olmaya devam eden yolsuzlukla mücadeleyle yönelik çabaların daha da artırılması gerekmektedir.

İnsan hakları ve azınlıklar alanında uygun bir yasal çerçeve bulunmaktadır. Azınlıkların durumu Komisyon Mütalaasından bu yana genel olarak iyileşmeye devam etmiştir. Ancak, özellikle Ulusal Azınlıklar konusundaki Anayasal Kanunu'nun uygulanması yavaş olmuştur. Sırp ve Romanlar ayrımcılıkla karşılaşmaya devam etmekte ve özellikle iş imkanları ve çoğunluk toplumunda daha kabul edici bir havanın oluşturulması bakımından, bu grupların durumlarının iyileştirilmesi ihtiyacı acil öncelik taşımaktadır. Yeni bir Roman stratejisinin uygulanmasına başlanmış, ancak ileride önemli zorluklar bulunmaktadır. Bütün etnik kaynaklı olayların düzgün bir biçimde incelenmesi ve sorumlu kişilerin yargılanmasının sağlanmasına özellikle dikkat edilmelidir.

Bölgesel konularda, meskenlerin yeniden sahiplenilmesi ve yeniden yapılanması bağlamında mültecilerin geri dönüşünde iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen, öngörülen bazı hedef tarihler karşılanmamıştır. Önceki intifa hakkı sahiplerine yönelik mesken bakım programlarının uygulanmasındaki ilerleme özellikle zayıf olmuştur. Mülteci dönüşünün sürdürülebilmesi için gerekli ekonomik ve sosyal koşulların oluşturulması amacıyla devam eden çabaların hızlandırılması gerekmektedir. Gerek komşu ülkelerle ikili ilişkilerin iyileştirilmesi gerek bölgesel girişimler bağlamında, bölgesel işbirliği alanında olumlu ilerlemeler kaydedilmiştir. Hırvatistan Güneydoğu Avrupa Enerji Topluluğu Anlaşması'nı imzalamıştır. Ancak, özellikle sınır sorunları ile sahibi belirlenmemiş mülkiyete ilişkin konular olmak üzere, askıdaki tüm ikili meselelere nihai çözümler bulunması için ciddi çaba gerekmektedir. Mütalaa'dan bu yana, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile tam işbirliğinin gerekliliğine ilişkin olarak, 2005 Mart ayında başlaması öngörülen katılım müzakerelerinin ertelenmesi üzerinde de doğrudan etkisi olan sorunlar çıkmıştır. Bununla birlikte, geçen süre içinde durum, ICTY Başsavcısı'nın 2005 Ekim ayında işbirliğinin tam olduğu sonucuna varmasına imkan tanıyacak şekilde iyileşmiştir. Bu durum, Konsey'in 3 Ekim 2005 günü, katılım müzakerelerinin başlaması için mevcut koşulun karşılandığı sonucuna varmasının yolunu açmıştır. Müzakereler aynı gün resmen başlatılmıştır. Konsey, sonuçlarında, ICTY ile devamlı tam işbirliğinin katılım süreci

¹³ COM (2004)257 ve 20 Nisan 2004 tarihli

boyunca ilerleme kaydedilmesi için bir gereklilik olarak kalacağını teyit etmiştir. Herhangi bir aşamada tam işbirliğinin olmaması müzakerelerin askıya alınmasına yolaçabilecektir.

Ekonomik kriterlere ilişkin olarak, Hırvatistan işleyen bir pazar ekonomisi olarak kabul edilebilir. Orta vadede, devam eden zayıflıklarını giderilmesini amaçlayan reform programının uygulanmasına devam etmesi koşuluyla, Birlik içindeki rekabet baskısı ve pazar güçleriyle başa çıkabilecektir. Pazar ekonomisinin temel ilkeleri üzerinde siyasi uzlaşma devam ediyor gözükmemektedir. İstikrar odaklı makroekonomik politikalar nispeten zayıf bir enflasyon oranına ve sabit döviz kuruna katkı sağlamıştır. Önemli bütçe ve ödemeler dengesi açıkları azaltılmış ve sağlık harcamaları ile emeklilik sistemi harcamalarının kontrolünün iyileştirilmesi için bazı tedbirler alınmıştır. Özelleştirme programı 2005 yılında yeniden bir miktar ivme kazanmış ve işletme ve gayrimenkul kayıt usulleri basitleştirilmiştir. Bankacılık sektörü büyümeye devam etmiş ve denetimi daha da güçlendirilmiştir. Otoyol ağına yapılan güçlü yatırımlar sayesinde karayolu altyapısı iyileşmiştir. Telekomünikasyon sektörünün serbestleştirilmesinde, özel hizmet sağlayıcıların pazara girmesinin ardından, altyapının iyileşmesinde olumlu etkileri olan ilerlemeler kaydedilmiştir. Zarar eden demiryolu sisteminin yeniden yapılandırılması amacıyla önemli ilk adımlar atılmıştır. Hırvatistan'ın ekonomisi halihazırda AB ile iyi entegre olmuştur ve bölgesel ticaret bütünleşmesi güçlenmiştir.

Bununla birlikte, önemli dışsal ve parasal dengesizlikler makroekonomik istikrar üzerinde potansiyel risk oluşturmaktadır. Bu sebeple, mali konsolidasyon daha da güçlendirilmeli ve özellikle sübvansiyonlar ve sosyal transferler alanlarındaki yapısal tedbirlerle etkin şekilde desteklenmelidir. Daha girişken bir özel sektörün gelişmesi ve doğrudan dış yatırımlar kamu idaresindeki karmaşık kurallar ve eksikliklerin yanı sıra pazara giriş ve çıkış usullerindeki yavaşlık sebebiyle engellenmektedir. Mülk ve alacaklıların haklarının takibi yetersiz yargı sistemi sebebiyle engellenmeye devam olunmaktadır. Ekonomiye devlet müdahaleleri önem arzetmeye devam etmekte olup, özellikle gemi yapımı, çelik ve enerji sektörlerinde büyük kamu işletmelerinin yeniden yapılmasında az bir ilerleme kaydedilmiştir. Devlet işletmelerinin mali disiplininin güçlendirilmesi ekonomi politikasının önemli bir sorununu teşkil etmektedir. Rekabet gücünün artırılması ve devamlı yatırım ve büyüme perspektiflerinin iyileştirilmesi için Hırvatistan tespit edilmiş olan zayıflıkları ve sorunları kararlı şekilde ele almalıdır.

Hırvatistan'ın **üyelik yükümlülüklerini üstlenme yeteneğine** ilişkin olarak, Mütalaa'dan bu yana Hırvatistan, özellikle malların serbest dolaşımı, kamu ihaleleri ve bilgi toplumu alanlarındaki müktesebat ile uyumlaştırma bakımından, bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Eğitim ve kültür ile dış, güvenlik ve savunma politikaları alanlarında da olumlu ilerleme sağlanmıştır.

Hırvatistan'ın bütün alanlarda mevzuat uyumuna devam etmesi gerekmeyle birlikte, aynı zamanda Müktesebatın etkin bir şekilde uygulanması için gerekli idari ve adli yapıları güçlendirmelidir. Birçok durumda uygulama zayıftır ve idari kapasite yer yer farklılıklar göstermektedir.

Özellikle mevzuatın aşağıda sunulan alanlarda Müktesebatla uyumu ve etkin bir şekilde uygulanması ve takibi için çabaların artırılmasına ihtiyaç vardır: Sermayenin Serbest Dolaşımı, Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, Balıkçılık, Taşımacılık, Enerji, Tüketicinin ve Sağlığının Korunması, Gümrük Birliği ve Mali Kontrol.

Hırvatistan mevzuatının Müktesebat'la uyumu ve etkin bir şekilde uygulanması ve uygulatılması için kaydadeğer ve sürekli çaba harcaması gereken alanlar şunlardır : Malların

Serbest Dolaşımı, Kamu Alımları, İşçilerin Serbest Dolaşımı, Hizmetlerin Serbest Dolaşımı ve İş Kurma Hakkı, Mali Hizmetler, Rekabet Politikası, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Gıda Güvenliği, Vergilendirme, Sosyal Politika ve İstihdam, Bölgesel Politika, Yargı ve Temel Haklar, Adalet, Özgürlük ve Güvenlik.

Müktesebat'ın uygulanması için idari kapasitenin güçlendirilmesi ve ciddi yatırımlar dahil Çevre alanında çok ciddi çabaların harcanması gerekecektir.

Sırbistan ve Karadağ

Sırbistan ve Karadağ'da **siyasi durum** ve *demokrasi ve hukukun üstünlüğüne* ilişkin durum konusunda, anayasal ve yasal kesinlik hassasiyetini devam ettirmiştir. Devlet Birliği Parlamentosunun meşruluğu tekrar sağlanmış ve Sırp Parlamentosunun işleyişi yeni usul kurallarının kabulüyle iyileştirilmiş olmakla birlikte, demokratik kurumların genel işleyişi yapısal zayıflıklardan etkilenmeye devam etmiştir. İki Cumhuriyetin Anayasalarının gözden geçirilmesine ilişkin fiili bir gelişme olmamıştır.

Özellikle iki kurucu Cumhuriyet arasındaki ilişkiler ve Birlik Devletinin kurumlarının işleyişi olmak üzere Sırbistan ve Karadağ'daki anayasal konular yapıcı bir ruhla ve Sırbistan ve Karadağ'ın Anayasal Şartına tam saygı çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu husus, Cumhuriyetlerden birinin bağımsızlık konusunda yapması muhtemel bir referandum için de geçerlidir. Böyle bir referandumun, Venedik Komisyonu'nun yakın zamandaki tavsiyeleri ışığında uluslararası düzeyde tanınmış demokratik standartlara uyması gerekmektedir.

İki Cumhuriyet'te de kamu idaresi reformunun yasal çerçevesine ilişkin ilerleme kaydedilmiş olmakla birlikte, bu reformun uygulanması halen başlangıç safhasındadır. Devlet Birliğinin kamu idaresi reformuna ilişkin bir ilerleme kaydedilmemiştir. İdari kapasite düzeyi genel olarak düşüktür. İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (İOA) görüşmeleri amacıyla idari yapılar Devlet Birliği ve iki Cumhuriyet düzeyinde oluşturulmuştur.

Yetersiz demokratik kontrol ve şeffaf mali yönetim eksikliğinden dolayı, savunma reformu ciddi engellerle karşılaşmaya devam etmektedir.

Devlet Birliği Mahkemesi, kapasitesi zayıf ve yetkilerinin sınırları üzerindeki anlaşma büyük ölçüde test edilmemiş olmakla birlikte, çalışmaya başlamıştır. Askeri yargının yetkilerinin sivil mahkemelere devri, idari davalara ilişkin birikmiş ciddi dava yükü hariç sorunsuzca uygulanmıştır. Yargı, özellikle Sırbistan'da ciddi zayıflıklardan etkilenmeye devam etmiş ve yargı bağımsızlığı aşırı siyasi müdahale nedeniyle baltalanmıştır.

Yolsuzluk ciddi endişe kaynağı oluşturmaktadır. Sırbistan'da sonuçlandırılması ve etkin bir şekilde uygulanması gereken yolsuzluk karşıtı stratejilerin geliştirilmesiyle birlikte bir miktar ilerleme sağlanmıştır.

İnsan haklarına saygı konusunda Sırbistan ve Karadağ, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Hükümet Ajanı atanmasıyla özellikle Avrupa Konseyi'ne katılım sırasında üstlenilen yükümlülüklerin yerine getirilmesinde ilerleme sağlamıştır. İfade özgürlüğü ve sivil topluma ilişkin sorunlar bulunmaktadır. Polislin kötü muamele yaptığına dair vakalar meydana gelmiştir. Önceki rejim boyunca işlenen suçların araştırılması konusunda az ilerleme sağlanmıştır. Kapsamlı bir ayrımcılık karşıtı mevzuat henüz bulunmamaktadır. *Azınlık*

haklarına saygı konusunda bir miktar ilerleme görülmeye devam edilmekle birlikte, zaman zaman olaylar vuku bulmaktadır.

Sırbistan ve Karadağ, özellikle Lahey Mahkemesine önemli sayıda sanığı teslim ederek, Komisyonun İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasına hazır olma konusunda Komisyon Raporunun hazırlanmasından önceki dönemde *ICTY ile işbirliğinde* önemli ilerlemeler sağlamıştır. O dönemden bugüne, Ordu'nun ve İdare'nin bazı kesimlerince hala zaman zaman engeller çıkarılsa da tanıklığın geri çekilmesi ve dokümanlara ulaşılması konularındaki iyi işbirliği devam etmektedir. Sırbistan ve Karadağ, sınırlı da olsa, geride kalan kaçakları adalet önüne getirmede ilerleme sağlamıştır. Bu ilerleme ICTY ile tam işbirliği sağlanana kadar devam etmelidir.

Kosova Konusundaki 1244 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararına saygı konusunda Belgrad, ortak ilgi alanına giren teknik meselelerde Piriştine ile diyalogu yoğunlaştırmıştır. Bununla birlikte, Kosovalı Sırları özerk yönetimin geçici kurumlarına iştirak etmeye aktif bir şekilde teşvik etmemektedir. Engelleme Avrupa perspektifi açısından bir engele dönüşebilecekken, Belgrad'ın Kosova konusuna yapıcı müdahalesi Sırbistan ve Karadağ'ın Avrupa perspektifini ilerletmeye yardım edecektir.

Münferit sorunlar ortaya çıksa da, çok taraflı ve ikili düzeyde bölgesel işbirliği ilerlemeye devam etmektedir.

Her iki Cumhuriyet'te de, **ekonomiler** bir ölçüde işleyen Pazar ilkeleri çerçevesinde çalışmaktadır. Rekabet edebilirlik konusundaki eksiklerin giderilmesi için ilave güçlü reform çabaları gereklidir.

Sırbistan'da ekonomik faaliyet 2005'in ilk yarısında görece sağlıklı kalmıştır. Esas olarak güçlü iç talebi ve iyileştirilmiş vergi uygulamasını yansıtan kemer sıkma politikası devam etmiştir. Dış ticaret açığı 2005 yılının ilk yarısında daralmış ve döviz rezervleri iyileştirilmiştir. 2004'te Londra Ticari Kreditörler Klubü ile müzakerelerin tamamlanması dış borç düzeyinin azaltılmasına katkıda bulunmuştur. Yapısal reformlar açısından ivme tekrar kazanılmış ve özellikle bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması ve özelleştirilmesinde ilave ilerleme sağlanmıştır.

Bununla birlikte, Hükümetin makroekonomik istikrar ve yapısal reformlara bağlılığı tereddütlüdür. Enflasyon ve ücret baskısı artmış ve dış dengesizlikler yüksek kalmıştır. İş piyasaları keza çok ciddi dengesizlikler göstermeye devam etmiştir. İş ortamı bürokratik engellerle baltalanmakta ve yavaş ve etkin işlemeyen yargı sistemi ekonomik kalkınmayı ciddi şekilde etkilemektedir. GSYİH içinde özel sektörün payı görece mütevazî ve rekabet gücü düşük kalmaktadır. Özelleştirmedeki ilerlemeye rağmen, rekabetçi ve dinamik bir özel sektör henüz oluşmamıştır. Devlet sektörü kaynakların büyük bölümünü emerken piyasa güçlerinin serbest işleyişini baltalamakta ve etkin kaynak dağılımını engellemektedir. Kamuya ait şirketler kamu maliyesi üzerinde bir yük olarak kalmaktadır.

Karadağ'da ekonomik büyüme güçlenmiştir. Fiyatların tümüyle serbestleşmesi ile birlikte enflasyondaki düşüş devam etmiştir. Özelleştirme daha da ilerlemiştir. İşsizlik bir ölçüde düşmüştür. Bütçe açığı 2004'de azalmıştır. Bankacılık sektörüne güvenin yeniden kazanılmasıyla birlikte banka kredileri çok düşük düzeylerden yukarılara çıkmıştır.

Bununla birlikte, dış dengesizlik artmış, dış borç daha fazla yükselmiştir. Özel sektörün payı hala oldukça mütevazıdır. Özel sektörün gelişimi halen adalet sistemindeki zayıflıktan ötürü engellenmektedir. Yüksek ücret artışı, ihracatın rekabet edebilme yeteneğini ve istihdam düzeyini olumsuz yönde etkilemiştir.

Sırbistan ve Karadağ **Avrupa standartlarını** karşılama yolunda ilerleme kaydetmiştir. *İç piyasa* alanında, her iki Cumhuriyet de genelde iyi bir ilerleme göstermiştir. Müstakbel İOA yükümlülükleri bağlamında yasal ve idari kapasitelerini iyileştirmek üzere çabalarını sürdürmelidirler. Ayrıca kendi aralarında yeni engeller yaratmaktan da kaçınmalıdırlar.

Her iki Cumhuriyet *malların serbest dolaşımı* alanında bazı ilerlemeler kaydetmektedirler. Standardizasyon ve ruhsatlandırma alanında hiçbir ilerleme bildirilmemektedir. *Kişilerin serbest dolaşımı ve şirket kuma hakkı* alanlarında, kaydadeğer hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. *Hizmet sağlama serbestisi* alanında ise, mali hizmetler konusunda yeni bir kanun paketi kabul eden Sırbistan'daki iyi ilerlemeden bahsedilebilir. *Sermayenin serbest dolaşımı* hakkında her iki Cumhuriyet de kısıtlı ilerleme sağlanmıştır. Karadağ'da yeni kambiyo yasası ile sermaye hareketlerini daha da serbestleştiren dış nakit ve sermaye işlemleri hakkında yasa kabul edilmiştir. Her iki Cumhuriyetin merkez bankalarının mütakabil hesaplara dair tümüyle operasyonel bir sistem üzerinde anlaşmaya varamamaları nedeniyle Devlet Birliği bünyesinde sermayenin serbest dolaşımının güvenceye alınması hususunda bir ilerleme sağlanamamıştır.

Gümrük alanında bazı gelişmeler bildirilmiştir. Sırbistan gümrük hukuku ve gümrük tarifeleri hukuku alanındaki değişiklikleri, gümrük tarifelerinin sınıflandırmalarını AB kombine sınıflandırma sistemiyle uyumlu hale getirerek kabul etmiştir. Karadağ, gümrük hukuku ve gümrük hizmeti hukukunda değişiklikler kabul etmiştir. Bu iki cumhuriyetin gümrük otoritelerinin idari ve operasyonel kapasiteleri gelişmekle beraber halen önemli ölçüde bir güçlenmeye ihtiyacı vardır. *Rekabet* alanında her iki cumhuriyet de yeni anti-tekel mevzuatları kabul edilmiştir ve devlet yardımını izlemek için temel yapılar kurulmuştur. Cumhuriyet rejimlerinin anti-tekelci ve kontrollü devlet yardımını benimsemiş yapısını operasyonel hale getirmek için daha çok çaba gerekmektedir. *Kamu ihaleleri* alanında, Sırbistan'da mevzuata veya idari alana yönelik hiçbir gelişme kaydedilmemiştir. Karadağ, tedarik kuralları kapsamında yeralan Birlik Devleti kurumlarını içine alan bazı gelişmeler kaydetmiştir. İhale mevzuatını yürürlüğe koyacak ve uygulayacak idari kapasite özellikle Karadağ'da geniş ölçüde güçlendirilmelidir. Her iki Cumhuriyet de, bir Cumhuriyetten gelen işletmecilerin diğer Cumhuriyetin kendi vatandaşlarına uyguladığı muameleden yararlanabilmesini ve Birlik Devleti kurumlarının, kanuni ihale kurallarıyla korunmasını temin etmelidir. *Fikri Mülkiyet Hakları* konusunda, her iki Cumhuriyet de mevzuat ilerlemesi kaydedilmiştir. Karadağ fikri mülkiyet haklarının uygulanması için çerçeve kanun kabul etmiştir. Uygulama tedricen gelişmektedir, ancak yeni hareketlerin titizlikle izlenmesi gerekmektedir. Birlik Devleti Fikri Haklar Ofisi, her iki ülke tarafından da tanınmalıdır ve bu ofis görevlerini ifa edebilmek için gerekli idari kapasiteyle teçhiz edilmelidir.

Sektörel politikalar alanında, yer yer farklılıklar olmakla birlikte bazı ilerlemeler meydana gelmiştir. Sanayi ile küçük ve orta ölçekli işletmeler alanında her iki ülke de Avrupa Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Şartı'nın uygulanması yönünde bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Tarım alanında bazı ilerlemeler gözlenmiştir. Özellikle, Sırbistan, Tarım Bakanlığı idari kapasitesini güçlendirmiş ve yeni veteriner çerçeve kanunları çıkarmıştır. *Çevre* alanında, her iki ülkede de sınırlı ilerlemeler olmuştur. Bilhassa Karadağ, Kirliliğin Önlenmesi ve Denetlenmesi Yasası'nı kabul etmiştir. Her iki ülke de *ulaştırma* alanında, özellikle

Güneydoğu Avrupa Ana Bölgesel Ulaştırma Ağı'na katılmak suretiyle bazı ilerlemeler kaydetmiştir. *Enerji* alanında her iki ülke de ilerlemeler gerçekleştirmiştir. Sırbistan'da Enerji Ajansı faaliyete geçmiş ve 2015 yılına kadarki dönemi kapsayan bir enerji geliştirme stratejisi onaylanmıştır. Ülkenin elektrik şirketinin bazı bölümlerinin satışı süreci devam etmektedir. Karadağ'da elektrik sektörünün yeniden yapılandırılması alanında bazı ilerlemeler sağlanmıştır. Sırbistan ve Karadağ, Güneydoğu Avrupa Enerji Topluluğu Anlaşması'nı imzalamışlardır.

Bilgi toplumu ve medya konusunda bazı ilerlemeler gözlenmiştir. Sırbistan'da sabit hatlara ilişkin tekele son verilmekle birlikte Telekomünikasyon Ajansı mali yetersizlikler nedeniyle halen faaliyete geçememiştir. Karadağ'da sabit hatlar telekom sağlayıcısının özelleştirilmesi tamamlanmıştır. Sırbistan Radyo-Televizyonu'nun hükümet denetimindeki mevcut yapıdan çıkarılarak kamuya yayın hizmeti veren bir yapıya dönüştürülmesine ilişkin miyadın uzatılması ve yerel hükümetler tarafından yapılan yayınların özelleştirilmesinin ertelenmesi amacıyla Yayın Kanunu'nu değiştiren Sırbistan'da radyo-televizyon politikaları alanında herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Karadağ'da Yayın Konseyi frekansların kullanılmasına ilişkin lisanslar konusunda bir ihale düzenlemiştir.

Adalet, özgürlük ve güvenlik alanlarında Birlik Devleti ve iki cumhuriyetin sorumlulukları paylaştıkları alanlarda ilerleme meydana gelmemiştir. İki cumhuriyet farklı vize rejimleri uygulamaya devam etmektedir. Her iki cumhuriyette de entegre sınır denetimini öngören ulusal stratejiler halen hazırlanma aşamasında olup, Sırbistan'da sınır denetimlerinin Birlik Devleti ordusundan alınarak polis güçlerine transferi gecikmeye uğramıştır. *İltica* alanında, iki ülke de Devlet Birliği Çerçeve Yasası'nın uygulanmasına yönelik kanunları henüz çıkarmamışlardır. *Göç* konusunda geri kabul anlaşmalarının tamamının uygulanması gerekmektedir.

Cumhuriyetlerin kendi görev alanına giren konulardan *kara para aklamayla* mücadelede bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. *Polis* reformu konusunda, Karadağ'da kabul edilen Polis ve Ulusal Güvenlik Ajansı kanunlarıyla ilerleme sağlanmıştır. Sırbistan'da polis ve güvenlik hizmetlerini düzenleyen yeni mevzuat hala beklemededir. *Örgütlü suçlar* iki ülke açısından da ciddi bir kaygı kaynağı teşkil etmeye devam etmektedir. Karadağ'da yolsuzluk ve örgütlü suçlarla mücadelede yönelik bir strateji benimsenmiştir.

Kosova

Kosova'daki **siyasi durum**, parlamento seçimleri ve bunu takiben yeni koalisyon hükümetinin kurulmasının yanı sıra ICTY'nin eski Başbakan hakkında dava açması ve bu kişinin kendi isteğiyle teslim olması olayları boyunca istikrarını korumuştur. Ancak, demokrasi ve etkinlikte gözlenen eksiklikler özerk yönetimin geçici kurumlarının performansını zayıflatmaktadır.

Kosovalı Sırlar ile Kosovalı Arnavutlar arasındaki ilişkilerdeki gerginlik mevcudiyetini sürdürmektedir. Kosovalı Sırların 2004 seçimlerini boykotu, bu toplumun meşru kaygılarının demokratik yollarla ele alınması yeteneğini zafiyete uğratmıştır. Ayrıca, Kosovalı Arnavut çoğunluk, Kosovalı Sırların siyasi sürece katılımını kolaylaştırmak için gerekli olan koşulları yaratamamıştır. Yerel özerk yönetim reformu bu durum nedeniyle önemli ölçüde sekteye uğramıştır.

Genel itibariyle hukukun üstünlüğü önemli ölçüde güçlendirilmelidir. Bu konudaki başlıca zorluklardan biri Kosova'yı yöneten kanunlara ilişkin yasal belirsizliktir. Yargı yönetimi biriken davaların sayısı nedeniyle sorun olmaya devam etmektedir. Adli kurumlar ve kolluk kuvvetlerinin özellikle mülkiyet hakları ve mali ve örgütlü suçlarla mücadele alanlarındaki yasaları tam anlamıyla uygulatabilmelerini teminen özlü bir iyileştirmeye tabi tutulmaları ihtiyacı bulunmaktadır. Yolsuzluk çok yaygındır ve yolsuzluğa karşı uyumlu ve zorlayıcı eylem eksikliği söz konusudur.

Kosova'nın idari kapasitesindeki zayıflık devam etmektedir. Kamu yönetimi etkin değildir; siyasi müdahaleye konu olmakta ve her zaman hakkaniyete uygun davranmamaktadır. Kamu hizmetleri ve kamu maliyesinin idaresi için yasal temeller bulunmasına rağmen şeffaflık ve hesap verilebilirlik bakımından eksiklikler bulunmaktadır. Hükümet eşgüdümü artırılmalı ve merkez ile belediyeler düzeyindeki ilişkiler daha iyi tanımlanmalıdır. Bütün topluluklara yönelik temel kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi de bir önceliktir. Bu şekilde ağırlıklı olarak Kosovalı Sırp belediyelerde hakim olan paralel yapılarca verilen hizmetlere talebin azaltılmasına yardımcı olunacaktır.

Bağımsız medya düzenleyici çerçevesinin oluşturulması ve gazeteciliğin kalitesinin artırılmasına yönelik iki yeni akademik kuruluşun kurulması ifade özgürlüğünde iyileşme sağlamıştır. Ayrımcılığın önlenmesine yönelik yasa kabul edilmiş olup, yasanın bu aşamada özellikle en savunmasız gruplar olan çocukların ve kadınların haklarının gerektiği gibi korunması için tamamen uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Ombudsman kurumu insan hakları ve azınlık haklarının korunmasında hayati bir rol oynamaya devam etmiştir.

Kosova kurumları tarafından azınlık gruplarına karşı şiddetin kınanması, azınlıkların temsil düzeyinin artırılması ve göçmenlerin geriye dönüşünü teşvik amacıyla bazı çabalar harcanmış olmakla birlikte, bunlar yerel seviyede hayata geçirilemeyen açıklamaların ötesine geçememiştir. Bu itibarla, etnik azınlıkların durumu son derece zor olmaya devam etmektedir. Merkez ve belediye kurumlarında azınlık dillerinin kullanımı yetersiz kalmakta ve bu durum kurumlara katılımı engellemektedir. Azınlıkların kamu hizmetlerine erişimi de sorun teşkil etmektedir. Göçmenler ile yerlerinden edilmiş kişilerden geriye dönenlerin sayısı çok düşüktür. Kosova'nın gelecekteki statüsüne ilişkin belirsizlik ve güvenliğe ilişkin endişeler işsizlik beklentisi ile birleşince Kosovalı Sırp'ların ve diğer toplulukların geriye dönüşü bakımından cesaret kırıcı bir etki yapmaktadır. Halihazırda Kosova'da yaşamakta olan bütün azınlık topluluklarına sürdürülebilir geçim imkanları sağlanması özel dikkat gerektiren bir husus olmakla birlikte, özellikle tehlikeli sağlık koşulları altında yaşayan Roman, Ashkalija ve Mısırlı topluluklar durumu acil müdahale gerektirmektedir.

Belgrad'la teknik diyalog tekrar başlamış ve Kosova'nın bölgesel işbirliği girişimlerine katılımı artmıştır.

Kosova'nın gelecekteki statüsüne ilişkin tartışmaların açılması bütün bölge için bir zorluk teşkil etmektedir. Bütün tarafların çok etnili, istikrarlı ve demokratik bir Kosova'ya güçlü bir şekilde bağlılıkları, bölgenin güvenliğini, istikrarını ve AB yönündeki ilerlemesini güçlendirmek bakımından hayati bir husustur.

Kosova **ekonomisi**, işleyen pazar ekonomisi kurallarının oluşmakta olan çerçevesi dahilinde yürümektedir. Ekonomideki ciddi rekabet gücü eksikliğinin giderilebilmesi için cesur reformlar gereklidir.

Euro'nun tedavüldeki temel para birimi olarak kullanılması suretiyle parasal istikrar sağlanmaya devam edilmiştir. Enflasyon 2004'ün ikinci yarısında ve 2005'in başlarında negatife dönmüştür. Yapısal reformlarda ilerleme sağlanmış, 2004 ortasından itibaren özellikle kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesi hız kazanmıştır. Yetkililer, liberal ticaret ve işgücü piyasası politikaları izlemeye devam etmişler ve pazara girişte göreceli olarak serbestliği ve büyük çapta girişimciliğe müsait ortamı sağlamışlardır. İvme kazanan özelleştirme kapsamında, mütevazı düzeyde bir miktar doğrudan yatırım akışı olmuştur.

Ne var ki, yabancı donörlerin desteklerindeki azalma ve ekonomik dinamizm eksikliğinin de etkisiyle ekonomik büyüme biraz zayıf kalmıştır. İşsizlik çok yüksek düzeyde seyretmeye ve cari işlemler açığı hatırı sayılır düzeyde kalmaya devam etmiştir. İzlenen politikalar uygun olmamıştır. Özellikle harcamalardaki kaydadeğer artışlar 2004 yılında büyük bütçe açığına neden olmuştur. Elektrik idaresinin yeniden yapılanması, ihtiyaç duyulan yatırımın finanse edilmesi için gerekli kaynak bulunmadığından ertelenmiştir. Mülkiyet haklarının tesisi bir sorun olarak ortada durmaya devam etmektedir. Yasal belirsizlik, yasaların uygulanmasındaki ve sözleşmelerin hayata geçirilmesindeki zayıflık, özel sektörün gelişmesine ve yatırım yapmasına mani olmayı sürdürmektedir. Piyasadan çıkmak, büyük ölçüde yargıdaki zayıflık nedeniyle zor ve uzun zaman istemektedir. Temel altyapının yetersizliği, ekonomik faaliyeti sekteye uğratmaya devam etmektedir. Reel ücretlerdeki artışlar, Kosova'nın ihraç ürünlerindeki rekabet gücünü zayıflatmaktadır.

Kosova, **Avrupa standartlarına uyum** konusunda, yer yer farklılıklar göstermekle birlikte, birçok alanda gelişme kaydetmiştir.

Hali hazırda yeni mevzuat ve politikalar, fikir ve taslak oluşturma aşamalarından itibaren ilgili bakanlıklar ve Avrupa Entegrasyon Süreçleri Ofisince AB'yle uyumu açısından geniş şekilde gözden geçirilmektedir. Yedi bakanlık, bir kısmı yabancı uzmanlarca desteklenen Avrupa Birliği entegrasyon birimleri kurmuş durumdadır. AB hukuku alanında uzman, yetkin yerli hukukçuların eksikliği bir engel teşkil etmekte ve yeni mevzuatın çevirisinde zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu ilerlemeye rağmen, ne kamu hizmeti birimlerinin güçlendirildiği, ne de parlamento komisyonunun, uluslararası işbirliği ve AB entegrasyonunda tam olarak işlevsel hale geldiği söylenemez.

Yeni mevzuatın kabul edilmesiyle birlikte, *iç pazar* alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Hala Parlamento tarafından incelemekte olmakla birlikte, gözden geçirilmiş *Kamu İhalesi* Yasası, AB kurallarına dayanmaktadır. *Fikri Mülkiyet Kanunu* alanında kaydedilmiş bir ilerleme rapor edilmemiştir. *Gümrükler* alanında, esas olarak Gümrük Kanunu ve Kosova için Entegre Tarife'nin uygulanmasında olumlu gelişmeler meydana gelmiştir. *Vergilendirme* alanında bazı ilerlemeler sağlanmış olup, AB mevzuatı ile uyum gerçekleştirilmektedir. Kosova 2005'te iki tip gelir vergisi içeren sadeleştirilmiş bir sisteme geçmiştir. Vergi idaresinin vergi toplama ve kontrol kapasitesinin geliştirilmesi ve özel tüketim vergilerindeki sahteciliğin önüne geçilmesi gerekmektedir.

Sektörel politikaların geliştirilmesi konusunda, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere ilişkin Avrupa Şartı'nın uygulanmasına devam edilmiştir. KOBİ'lerin desteklenmesi amacıyla bir yasa yürürlüğe konulmuştur. Mevcut potansiyeline rağmen, Kosova'nın *tarım* sektörü yeteri kadar değerlendirilememiştir ve az gelişmiş altyapı, mülkiyet hakları, şartları uygunsuz krediler, yetersiz kalite kontrol mekanizmaları ve düşük eğitim düzeyi gibi belli başlı sorunların halledilmesi gerekmektedir. *Çevre* alanında Kosova, su ve hava kalitesine ilişkin mevzuatın ve çevre etki değerlendirmeleri hakkındaki tüzüklerin kabulü ile AB müktesebatına

uyum yönünde ilerleme kaydetmiştir. Hükümet, bir Çevre Koruma Stratejisini kabul etmiştir. Aynı zamanda beş yıllık bir Çevre Harekat Planı üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Bölgesel ulaştırma çalışmalarına katıldığı yerlerde Kosova'nın *ulaştırma* alanında gelişme kaydettiği söylenebilir. Priştine havaalanı sivil kontrole geçmiş ve şirketleşmiştir. Kosova, Avrupa Müşterek Hava Sahası'nın Güney Doğu Avrupa'ya genişletilmesine katkıda bulunmaktadır. *Enerji* alanında Kosova, Güney Doğu Avrupa Enerji Topluluğu Anlaşmasının imzacıları arasında yer almaktadır. Telekomünikasyon ve posta hizmetleri konusunda yeni posta kodları Haziran 2005'te yürürlüğe girmiştir.

Adalet, özgürlük ve güvenlik alanında durum halen yetersizdir. *Kara para aklanmasıyla* mücadele için yasal çerçeve kurulması yönünde bazı ilerlemeler sağlanmış olmakla birlikte, uygulama mekanizmalarının halen oldukça iyileştirilmesine ihtiyaç vardır. Gerek kaçakçılık gerek yerel uyuşturucu kullanımının artmasına bağlı olarak kapsamlı bir *uyuşturucu* karşıtı strateji geliştirilmesi gerekmektedir. Kosova Polis Servisine yetki devri devam etmektedir. Ancak başta soruşturma, yönetim ve liderlik becerileri olmak üzere ilave kapasite tesisine ihtiyaç bulunmaktadır. Suçluların adalet önüne çıkartılması ve hukuk devletinin güçlendirilmesi alanlarında daha fazla ilerlemeye ihtiyaç vardır. *Örgütlü suçla* ve mali suçlarla mücadele hızlandırılmalı ve gelecekte yerel makamlara ilave yetki devri göz önünde bulundurularak yerel kapasite artırılmalıdır.

Türkiye

Türkiye'de siyasi değişim devam etmekte ve ülke Kopenhag **siyasi kriterlerini** yeterli ölçüde yerine getirmeyi sürdürmektedir. Önemli yasal reformlar yürürlüğe girmiş ve bunlar başta yargı olmak üzere hukuk sisteminde önemli yapısal değişikliklere yol açacaktır. Ne var ki, değişikliklerin hızı 2005 yılında yavaşlamış olup, reformların uygulanması her yerde aynı değildir. İnsan hakları ihlalleri azalmış olmakla birlikte halen devam etmektedirler. Halen yürürlükte olan mevzuatın acilen uygulanması ve bazı alanlarda ilave yasal düzenlemeler yapılması gereklidir. Temel özgürlükler ile başta ifade özgürlüğü, kadın hakları, dini özgürlükler, sendikal haklar, kültürel haklar ve işkence ve kötü muameleyle mücadelenin daha da güçlendirilmesi alanları olmak üzere insan hakları alanlarında ciddi ilave adımlar atılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye, özellikle, reform sürecini tüm kamu makamlarının çalışmalarıyla bütünleştirmelidir. Türkiye'nin ilave siyasi reformlara ilişkin taahhütleri, kökenlerine bakılmaksızın tüm Türk vatandaşlarının faydasına olacak şekilde somut başarılarla dönüştürülmelidir.

Demokrasi ve hukukun üstünlüğüne ilişkin olarak, başta yargının işleyişi alanında olmak üzere, önemli yapısal reformlar gerçekleştirilmiştir. Komisyonun 2004 raporunda bahse konu altı yasa değişikliği yürürlüğe girmiştir. Ancak fiiliyatta uygulama her yerde aynı değildir. Bir taraftan bazı hükümler yasamanın artan bir biçimde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına göre davrandığını göstermektedir. Diğer taraftan, başta ve geleneksel olarak hassasiyet arzeden konularda düşüncelerin ifadesi olmak üzere soruşturma ve mahkumiyetle sonuçlanmış birkaç karar da mevcuttur. Sivil-asker ilişkilerine yönelik reformlar sürmüş, ancak Silahlı Kuvvetler siyasi gelişmeler ve hükümet politikaları konusunda açıklamalar yapmak suretiyle önemli etkiye bulunmayı sürdürmüştür.

İnsan hakları ve azınlıkların korunmasına ilişkin olarak kaydedilen bazı ilerlemelere karşın, görüntü halen karışıktır. Halen yürürlükte olan kapsamlı yasal çerçeveye ilave olarak, işkence ve kötü muameleyle mücadele konusunda yeni bazı hükümler yürürlüğe girmiş ve bu tür

olaylar azalmıştır. Bununla birlikte, işkence ve kötü muameleyle ilişkin sıkça rapor alınmaya devam edilmekte ve bu tür suçları işleyenler sık sık ceza almayabilmektedirler.

Özellikle yeni Ceza Kanunu ve yeni Dernekler Kanunun yürürlüğe girmesiyle temel hürriyetlerin kullanılmasında yasal ilerleme sağlanmış ve uygulamada kişiler ve sivil toplum örgütleri eskiye göre daha fazla hürriyete kavuşmuşlardır. Bununla birlikte, kişiler şiddet içermeyen düşüncelerin ifade edilmesi nedeniyle soruşturmalara tabi tutulabilmekte ve mahkum olabilmekte; belirli derneklerin faaliyetleri de kısıtlanmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, 301. maddeye ilişkin yargılamalar yakından izlenecektir.

Halen güvenlik güçlerinin gösteriler bağlamında orantısız güç kullanımına ilişkin raporlar mevcuttur. Din hürriyeti konusunda ise, özel durumlara ilişkin bazı önlemler dışında, dini azınlık ve cemaatler halen tüzel kişilik sahibi olamamaktadır. Avrupa standartlarında kapsamlı bir yasal çerçevenin kabul edilmesi suretiyle bunların sorunlarının acilen ele alınması gerekmektedir. Kadın haklarına daha fazla önem verilmekte, ancak kadınlara yönelik şiddet endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

Her ne kadar Türkçe dışındaki dillerin kullanımına yönelik hoşgörü artmış olsa da, kültürel hakların kullanılması halen hassas bir konu olmayı sürdürmektedir. Mahalli Kürtçe televizyon yayınlarına henüz izin verilmemiş, Kürtçe kursları kapatılmış ve politikacılar bazı durumlarda Kürtçe konuştukları için hüküm giymeye devam etmişlerdir. Türkiye azınlık ve kültürel haklar konusunda kısıtlayıcı bir yaklaşım izlemeyi sürdürmektedir.

Güneydoğu'daki ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmaya eğilimi yönündeki uzlaşma artmakla birlikte, bu alanda biraz somut ilerleme sağlanmış ve PKK'nın şiddete yeniden başvurmasıyla güvenlik durumu kötüleşmiştir. Yurt içinde yerlerinden edilmiş kişiler zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedirler.

Bölgesel konular bağlamında, Türk Hükümeti pek çok durumda BM Genel Sekreteri tarafından sunulan plan çerçevesinde Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüme olan taahhüdünün devam ettiğini ifade etmiştir. 29 Temmuz'da Türkiye-AT Ortaklık Anlaşmasının on yeni üye ülkeye teşmiline ilişkin Ek Protokolü imzalamış ve aynı zamanda, bu imzanın GKRY'nin resmen tanınması anlamına gelmediğini belirten tek taraflı bir deklarasyon yayınlamıştır. 21 Eylül'de AB de bir deklarasyon yayınlayarak Türkiye'nin beyanının Türkiye'nin Ek Protokol çerçevesindeki yükümlülüklerini değiştirmeyeceğini belirtmiştir. AB deklarasyonunda tüm üye ülkelerin tanınmasının katılım sürecinin gerekli bir unsuru olduğu vurgulanmıştır. Deklarasyonda ayrıca, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüm sağlanmasına yönelik çabalarının desteklenmesi gerektiğinin ve sorunun çözümünün bölgede barış, istikrar ve uyumlu ilişkilere katkıda bulunacağının altı çizilmiştir. Türkiye GKRY'nin bazı uluslararası örgütlerin yanı sıra, Çift Kullanımlı Maddeler ve Silah İhracatına ilişkin Davranış Kuralları Rehberi Hakkındaki Wasenaar Anlaşmasına katılımını veto etmeye devam etmektedir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler olumlu şekilde gelişmeye devam etmiştir. Ancak, taraflar, 2002 yılından bu yana gerçekleştirilen 31 tur görüşmeye rağmen mevcut sınır sorunlarının kapsamlı çözümünü henüz sağlamamışlardır.

Ekonomik kriterler bağlamında, Türkiye istikrar ve reform alanında yakın zamanda elde ettiği başarıları devam ettirdiği sürece işleyen bir piyasa ekonomisi olarak görülebilir. İstikrar politikasını devam ettirmesi ve yapısal reformlara ilişkin ilave kararlı adımlar atması halinde, orta vadede Türkiye Birlik içindeki rekabet baskısı piyasa güçleriyle başa çıkabilmelidir.

Geçtiğimiz yıl makroekonomik istikrar konusunda önemli ilave kazanımlar sağlanmıştır. Sıkı ve ihtiyatlı politikaların karışımıyla, ekonomik büyüme canlılığını korurken mali konsolidasyon devam etmiş, borç dinamikleri iyileşmiş ve enflasyon daha aşağı seviyelere çekilmiştir. Kamu finansal yönetimi ve kontrolünün iyileştirilmesi alanında kaydadeğer ilerleme sağlanmış ve sonuç olarak mali şeffaflık artmıştır. Sosyal güvenlik ve sağlık sistemlerinin kapsamlı reformu devam etmektedir. Bankacılık sektöründe denetleme ve düzenleme çerçevesinde başarılı şekilde yapılan iyileştirmeler ve özelleştirmedeki ilerlemeler ekonomik aktörlerin mali disipliniyi tedrici olarak sıkılaştırmakta ve Türkiye’deki iş ve yatırım ortamını iyileştirmektedir. Doğrudan yabancı yatırım artmıştır.

Bu gelişmelerin sürdürülmesi için bütçe kısıtlamalarına dayalı makroekonomik istikrar sürdürülmelidir. Yakın zamanda cari işlemler dengesinde ortaya çıkan büyük açığın dikkatle izlenmesine ve gerektiğinde acil müdahaleye hazır olunmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, özelleştirilmenin ve işletmelerin yeniden yapılandırılmasının arttırılması, işgücü piyasasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve kayıtdışı ekonominin azaltılması dahil yapısal reformlar, istikrar sürecinin temeli olmalı ve onu güçlendirmelidir. Özellikle kilit roldeki piyasaların reformu suretiyle kaynaklar daha verimli biçimde kullanılmalıdır. Toplam ücret yükünün sınırlandırılmasına yönelik taahhütler yerine getirilmelidir. Kamu harcamaları bütçe usullerinin reformu devam etmeli ve iyileştirilmiş düzenleyici ve yasal çerçevenin tam olarak uygulanması sağlanmalıdır.

Türkiye’nin **AB’nin yasal düzenlemelerini üstlenme ve uygulama yeteneğinde**, yer yer farklılıklar olmakla birlikte, 2004’ten bu yana bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Başta, piyasa gözetimi ve Türkiye’nin uygunluk değerlendirme kuruluşlarını onaylanmış kuruluş olarak atayabilme olasılığı da dahil olmak üzere, yeni yaklaşımın kapsadığı uygulama hükümlerine ilişkin olanlarda *malların serbest dolaşımı* konusunda ilerleme sağlanmıştır. Diğer alanlarda, başka bir deyişle, eski yaklaşım ve uyumlaştırılmamış alanlarda ilerleme yoktur. Türkiye-AT Gümrük Birliğine rağmen malların dolaşımı henüz tamamen serbest değildir.

Sermayenin serbest dolaşımı konusunda biraz ilerleme sağlanmıştır. Bazı kısıtlamalar kaldırılmakla birlikte, yabancıların gayrimenkul edinmeleri ve ekonominin bazı sektörlerinde faaliyet göstermelerine izin verilmemektedir. Kara paranın aklanması gibi önemli bir alanda biraz ilerleme sağlanmış, ancak uyumlaştırma tamamlanmamıştır.

Başta muhasebe standartları ve denetleme olmak üzere, *şirketler hukuku* alanında bazı ilerlemeler sağlanmıştır. Bu fasılda genel uyumlaştırma sınırlı kalmıştır.

Fikri mülkiyet hakları konusundaki uyumlaştırma ilerletilmiş ve bu alanda iyileştirme sağlanmıştır. Mevzuatın uygulanması bakımından da bazı ilerlemeler sağlanmış olmakla birlikte, bu sistemin en zayıf yönü durumundadır.

Rekabet politikası alanında, girişimlere yönelik hükümler (anti-tekel ve birleşmelerin kontrolü) tatmin edici biçimde uyumlaştırılmış ve Rekabet Kurulu tarafından uygulanmıştır. Diğer taraftan, devlet yardımları konusunda uyumlaştırma ve uygulama bakımından ilerleme kaydedilmemiştir. Dolayısıyla, belirli ikili taahhütlere rağmen uyumlaştırma çok sınırlı kalmıştır. Çelik sektöründe devlet yardımları konusuna özel dikkat verilmelidir.

Başta sigortacılık ve ek emeklilik sektörleri olmak üzere, *finansal hizmetler* alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Bankacılık sektöründeki ilerlemenin pekiştirilmesi gereklidir. Ne

var ki, genel olarak bu alanda uyumlaştırma sınırlı kalmıştır ve idari kapasitenin güçlendirilmesine gerek bulunmaktadır.

Bilgi toplumu ve medya alanında ise, liberalizasyonun devam ettiği enformasyon teknolojisi ve elektronik iletişim ve bilgi toplumu hizmetlerine ilişkin olarak bazı ilerlemeler sağlanmıştır. Mevzuatın etkin biçimde uygulanması için idari kapasitenin daha da geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Radyo/televizyon politikası alanında yakın zamanda kaydedilen ilerleme ve genel olarak uyumlaştırma sınırlı kalmıştır.

Tarım ve balıkçılık alanındaki ilerleme sınırlıdır. Kırsal kalkınma alanında bazı girişimler başlatılmış olmakla birlikte, bunların güçlendirilmesi gereklidir. Genel uyumlaştırma ve idari kapasite sınırlı kalmıştır.

Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı alanlarındaki ilerleme oldukça sınırlıdır. Genel gıda politikasının belirli bazı alt sektörlerinde uyumlaştırma yüksek olmakla birlikte, halen tam değildir ve uygulamanın güç olacağı görünmektedir. Veterinerlik politikasının genel çerçevesi henüz yoktur. Ancak, idare fiiliyattaki sorunların tanımlanması ve bunların çözümüne yönelik idari değişikliklerin yapılması için bir çalışma başlatmıştır. İdari yapıların niteliklerinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Ulaştırma alanında ilerleme değişik ulaşım şekillerine göre farklılık göstermektedir. Uyumlaştırmanın daha ileri olduğu karayolu taşımacılığı alanında biraz ilerleme sağlanmış, ancak uygulama tamamlanmamıştır. Demiryolu sektöründe önemli yasal ve kurumsal reformlara ihtiyaç bulunmaktadır. Deniz ulaştırması bakımından mevzuat uyumlaştırması ve idari kapasitenin güçlendirilmesi alanlarında bazı ilerlemeler sağlanmıştır. Havayolu taşımacılığına ilişkin olarak genel uyumlaştırma sınırlı kalmakla birlikte bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. *Enerji* alanında, arz güvenliği ve yenilenebilir enerji kaynakları bakımından genelde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. İç enerji piyasanın kurulması yönünde bazı ilerlemeler olmakla birlikte, bu sektörde devlet yardımları ve enerji verimliliği alanlarında ilerleme yoktur. Türkiye nükleer enerji üretim kapasitesi geliştirdiği takdirde, yüksek düzeyde nükleer güvenliğin sağlanması için idari kapasiteyi güçlendirmelidir. Radyasyon korumasında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir.

Gerek dolaylı ve gerek doğrudan vergilerde olmak üzere genel olarak *vergileendirme* alanında ilerleme sınırlıdır. Türkiye'nin mali rejimi kısmen müktesebatla uyumlaştırılmış olmasına rağmen, halen önemli ölçüde uyumlaştırma gereklidir. Kayıtdışı ekonominin büyüklüğü bir sorun olmaya devam etmektedir. İdari kapasitenin niteliklerinin geniş biçimde artırılması gereklidir.

Başta sınıflandırma ve sektör istatistikleri olmak üzere, *istatistik* alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Müktesebatla uyumlaştırma sınırlı olmakla birlikte, Devlet İstatistik Enstitüsü ile Eurostat arasındaki işbirliği devam etmektedir. *İstihdam ve sosyal politika* alanında biraz ilerleme sağlanmıştır. İşçi sağlığı ve işgüvenliği alanında uyumlaştırma göreceli olarak ileri olmasına rağmen, sosyal diyalog, kadın-erkek eşitliği, ayrımcılığın önlenmesi alanlarında hala önemli ölçüde çaba gösterilmesi gereklidir. Önümüzdeki dönmedeki en önemli görev uygulama ve idari kapasitenin güçlendirilmesiyle ilgilidir.

Türkiye'nin *sanayi politikası* büyük ölçüde AB'nin temel ilkeleriyle uyumludur. Bir önceki rapordan bu yana özellikle KOBİ'lerle ilgili olmak üzere bazı ek ilerlemeler bildirilmiştir. *Bölgesel politika ve yapısal araçların eşgüdümü* alanlarındaki gelişme yer yer farklılıklar

göstermektedir. Ülke çapındaki örgütlenme ve programlama konularında önceki rapordan bu yana ilerleme olmamıştır. Yasal çerçeve, mali yönetim ve kontrol alanında ilerleme sağlanmıştır. Kurumsal yapıların oluşturulmasında kaydadeğer çaba gösterilmesi gereklidir. Merkezi ve bölgesel düzeyde bölgesel politikalardan sorumlu idareler kurulmalı ve nitelikleri yükseltilmelidir.

Yargı ve temel özgürlüklere ilişkin alanlarda, Türkiye yargı ve yolsuzlukla mücadele konusundaki AB standartları ve uygulamalarıyla uyumlaştırma konusunda ilerleme kaydetmiştir. Ancak, yargının bağımsızlığını ve verimliliğini temin edecek ilave adımlar atılmalıdır. Yolsuzluk konusunda, yolsuzlukla mücadele alanında kurulan birimlerin etkinliğini iyileştirmek ve ciddi bir cezai suç olan yolsuzluk konusunda toplumun bilincini artırmak için ilave adımlar atılmalıdır.

Türkiye, *adalet, özgürlük ve güvenlik* alanındaki müktesebatın uyumlaştırılması çalışmalarına devam etmiştir. Genel olarak, Türk mevzuatı kısmen müktesebatla uyumludur. Kişisel bilgilerin korunmasına ilişkin kanunun kabul edilmesi, Sınır Yönetimi hakkında Ulusal Eylem Planının kabul edilmesi ve uygulanması, Göç ve İltica konusunda Ulusal Eylem Planının uygulanması, Cenevre sözleşmesine getirilen coğrafi kısıtlamaların kaldırılması ve ilgili kuruluşlar arasındaki eşgüdümün geliştirilmesi gibi alanlarda ilave ilerleme gereklidir.

Çevre konusunda Türkiye sınırlı ilerleme sağlamıştır. Müktesebatla uyumun ileri olduğu atık yönetimi ve gürültü dışında, müktesebatın aktarılması konusunda genel düzey düşüktür. Uygulamanın zayıflığı halen endişe kaynağıdır. Türkiye çevre politikasını diğer politikaların tanımlanması ve uygulanmasıyla bütünleştirmelidir.

Tüketici ve sağlığının korunması alanındaki uyumlaştırma düzenli olarak ilerlemektedir. Özellikle güvenlik dışı önlemlerin uygulanmasında ilerleme kaydedilmiştir. Tütün yasası başta olmak üzere kamu sağlığı alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. İdari kapasite güçlendirilmelidir.

Gümrük Birliğiyle ilgili hükümler büyük ölçüde uyumlaştırılmış olup, Türkiye-AT ikili anlaşmalarıyla da uyumludur. Ancak Türk Gümrük Kanunun AT'ninkiyle halen daha fazla uyumlaştırılması gerekmektedir. Serbest bölgelerde gümrük dışı mevzuat uygulanmakta ve fikri mülkiyet haklarının takibinin gümrük kontrollerinde zayıf olmaya devam etmesi endişe kaynağı teşkil etmektedir.

Türkiye-AT Gümrük Birliği anlaşmalarından kaynaklanan yükümlülüklerinin sonucu olarak AB'nin *dış ilişkiler* politikasının ticari yönleri büyük ölçüde Türkiye tarafından takip edilmektedir. Özellikle üçüncü ülkelerle yeni serbest ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Türkiye büyük ölçüde AT Genelleştirilmiş Tercihler Sistemiyle (GPS) uyumlaştırmayı başarmıştır. Türkiye AB'nin ortak dış ve güvenlik politikası ile uyumlaştırmayı gerçekleştirmiştir. Yunanistan dahil komşu ülkelerle ikili ilişkileri iyileşmiştir. Ermenistan'la sınır hala kapalıdır. Türkiye ve AB'nin AB ve NATO arasındaki "Berlin +" düzenlemelerini farklı yorumlamaları kriz yönetiminde NATO-AB işbirliğini zorlaştırmaktadır.